

Sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi

Bc. Veronika Poláchová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Poláčková**
Osobní číslo: **H130014**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vypracování pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálního zabezpečení, sociální pomoci, hmotné nouze, životního a existenčního minima a sociální práce.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou strukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BŘESKÁ, Naděžda a Lenka VRÁNOVÁ. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby. Olomouc: Anag, 2007. ISBN 978-80-7263-378-4.
HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KREBS, Vojtěch a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, a. s., 2007. ISBN 978-80-357-276-1.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

17. dubna 2015

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....
St. L. Stb.

.....
St. L. Stb.

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává neúčinné.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá ke vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce „Sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi“ pojednává o systému pomoci v hmotné nouzi a výkonu sociální práce v tomto systému.

Teoretická část se soustřeďuje na vysvětlení teoretických pojmů, které jsou nezbytné pro tvorbu a vyhodnocení výzkumu. První kapitola je věnována teoretickým východiskům, problematice tématu ve vztahu k sociální pedagogice, použité literatuře a základním pojmům. Další část bude sloužit čtenářům k bližšímu vysvětlení a přiblížení systému hmotné nouze. S problematikou hmotné nouze úzce souvisí chudoba, sociální vyloučení, bezdomovství a nezaměstnanost, je nutné vysvětlit i tyto pojmy, které nám ji tak pomůžou lépe pochopit. Poslední část je zaměřena na popis sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi a její jednotlivé etapy.

Praktická část si klade za cíl pomocí kvalitativního výzkumu zjistit příčiny vzniku hmotné nouze, a jak jsou příjemci dávek ochotni řešit vzniklou situaci.

Klíčová slova: hmotná nouze, životní a existenční minimum, sociální práce, etapy sociální práce

ABSTRACT

The Thesis is focused on “Social Service in the Field of Help in Poverty“. It deals with the system of social assistance and working out the social activities inside the system. The theoretical part deals with explanation of the theoretical symbols needed for creating the evaluation of the research. The first chapter pays attention to the theoretical points of view in accordance with the topic mentioned in the expert literature, relation to the social pedagogy as well as literature mentioned and the key words. In the following section the reader will have chance to become familiar with expressions like poverty and being in need. Poverty, social exclusion, unemployment, homelessness shall be easier to understand as well. The last part of the Thesis deals with description of social work and helping people in need in each stage.

The practical part would like to look for and find out the reasons of such problems, i.e. material poverty etc., to be able to see how the addresses of social benefits will deal with their personal and social position.

Keywords: material poverty, social exclusion, people in need, evaluation of the research, social work, social work stages.

Děkuji doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, ochotu pomoci a poskytování cenných rad a podnětů.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	14
1.1 LITERATURA VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU	14
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	16
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	17
2 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	19
2.1 DÁVKY HMOTNÉ NOUZE	20
2.1.1 Příspěvek na živobytí	22
2.1.2 Doplatek na bydlení.....	24
2.1.3 Mimořádná okamžitá pomoc.....	26
2.2 OKRUH OPRAVNĚNÝCH OSOB	28
2.3 SPOLEČNĚ POSUZOVANÉ OSOBY	30
2.4 ŽIVOTNÍ A EXISTENČNÍ MINIMUM.....	32
3 PROBLEMATIKA OSOB V HMOTNÉ NOUZI	34
3.1 BEZDOMOVCI	34
3.2 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÍ.....	37
3.3 CHUDOBA.....	40
3.4 NEZAMĚSTNANOST.....	41
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE V SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	43
4.1 ETAPY SOCIÁLNÍ PRÁCE V SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	47
4.1.1 Etapa sociální evidence	48
4.1.2 Etapa diagnostická.....	49
4.1.3 Etapa navrhování řešení a plán sociální terapie	50
4.1.4 Etapa sociální terapie a výchovného působení.....	50
4.1.5 Etapa ověřování výsledků	51
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	54
5.1 CÍLE VÝZKUMU	54
5.2 METODY SBĚRU DAT	54
5.2.1 Scénář rozhovoru.....	55
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	55
5.4 ETIKA VÝZKUMU	56
5.5 ANALÝZA VÝZKUMU	56
5.5.1 Jednotlivé kategorie:	57

5.6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	63
ZÁVĚR		65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		66
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		70
SEZNAM OBRÁZKŮ		71
SEZNAM TABULEK		72
SEZNAM PŘÍLOH		73

ÚVOD

Každý jedinec nese odpovědnost za svůj vlastní život a za svou rodinu. Nicméně každý z nás se může dříve či později ocitnout v nepříznivé životní situaci, kterou nebude sám schopen vyřešit. Ať už tato situace vznikne v důsledku ztráty zaměstnání a nedostatečného příjmu, onemocnění, ztráty rodiny nebo fyzického postižení. Samozřejmě přizpůsobivost méně průbojných jedinců na stále měnící se společenské podmínky klesá s věkem, s nedostatkem vzdělání nebo chorobou. Slabší jednotlivci se pak snadno dostávají do nouze. Takové situace mohou znamenat pokles na samotné finanční dno, pomoci odrazit se od něj umožňují dávky v hmotné nouzi. Jelikož je však státní rozpočet omezený, výše poskytování dávek není nijak vysoká a dlouhodobě se takto žít nedá. Nicméně jsou mezi námi i osoby, které se se svojí situací vyrovnávají různě. Běžný člověk, který se do takové situace dostane, se jí snaží co nejdříve překonat a vrátit se ke svému životnímu standardu. Naopak existují i jedinci, kteří se vzniklou situaci nesnaží řešit, což může vést až k chudobě či sociálnímu vyloučení. Každý z nich nakonec po určitém čase přivykne novému životu, naučí se na ulici pohybovat tak, aby si zabezpečil přežití. Zvykne si však také na další věci, odvykne si plánovat a nemít velká očekávání od budoucnosti. A na ulici také mnohým věcem odvykne. Odvykne si od denního režimu, odvykne práci, protože dlouhodobě nepracuje. Někteří odvyknou dochvilnosti, jiní hygienickým návykům, další služnému a kultivovanému chování. Život na ulici to od nich nevyžaduje. Existují dokonce i jedinci, kteří si tento život vybrali dobrovolně jako určitou formu životního stylu.

Společenské vyloučení nemusí být konečným stavem, má-li společnost sílu a vůli pomoci slabým. Starost o společensky závislé, dezintegrované a méně přizpůsobivé občany je součástí péče státu a nás všech. Uspokojování alespoň základních potřeb se stává postupně celosvětovým problémem. Zmírnění nebo úplně odstranění tohoto problému vyžaduje dlouhodobý program, kterým bychom se měli všichni zabývat. Uvědomělá a záměrná činnost sociální politiky směřující ke zmírnění hmotných příčin společenské dezintegrace lidí úpravou pracovních, zdravotních a životních podmínek může zabrzdit strádání a postupnou vyloučenost některých z nás.

Výše uvedená problematika je mi velmi blízká, proto byla zvolena pro vypracování diplomové práce. Autorka pracuje jako sociální pracovník a zároveň referent zpracovávající dávky hmotné nouze, na Kontaktním pracovišti Úřadu práce.

Cílem diplomové práce je analyzovat problematiku hmotné nouze a klienty pobírající tyto dávky. V jednotlivých kapitolách bychom rádi objasnili na základě, jakých příčin se osoby mohou dostat do situace hmotné nouze, jaké dávky jsou prostřednictvím dávkového systému vypláceny. V jednotlivých podkapitolách se zaměříme na to, s jakými problémy se klienti hmotné nouze setkávají, ať už se jedná o chudobu, sociální vyloučení, bezdomovectví nebo nezaměstnanost. V poslední kapitole bude rozebrána sociální práce v rámci hmotné nouze. Hlavním cílem praktické části bude prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjistit, z jakého důvodu se osoby pobírající dávky dostaly do situace hmotné nouze a zda jsou ochotni tuto situaci nějakým způsobem řešit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V uvedené kapitole bychom rádi případnému čtenáři prezentovali publikace, z nichž byly čerpány užitečné informace vztahující se k tématu Sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi. Jako základní zdroj byla použita literatura a právní předpisy vztahující se k hmotné nouzi. Vzhledem k získání komplexních informací byla diplomová práce doplněna o cizojazyčné zdroje.

1.1 Literatura vztahující se k tématu

Domácí literatura

Mezi klíčové publikace, z nichž jsme nejvíce vycházeli při vypracování této práce, patří především publikace *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením* (2012) od autorů Becka, Hacaperkové, Králové a Niederleho. Publikace byla použita jak z roku 2008, kde autorkami jsou Břeská a Vránová, tak 2012, kdy v roce 2012 nastaly významné změny, které zasáhly mnoho oblastí, které spoluvytváří sociální ochranu jako celek. Autoři podávají podrobný výklad o dávkách pomoci v hmotné nouzi a o sociální práci, která je pro tento systém nezbytná. V obdobném duchu, avšak hlouběji rozebírající zákon o životním a existenčním minimu poskytuje Niederle v publikaci *Zákon o pomoci v hmotné nouzi a zákon o životním a existenčním minimu*. (2009) Další informace byly čerpány z publikace *Sociální zabezpečení* (2000) od Gregorové a Galvase, zde se autoři zaměřují na formulaci zásad soustavy sociálního zabezpečení. Doplnující informace také poskytla publikace Krebse *Sociální politika*. (2007) Kniha reaguje na to, že člověk se od svého narození až do své smrti setkává s různými sociálními instituty, institucemi a opatřeními při řešení svých sociálních problémů. Z dalších publikací byla použita kniha *Právo sociálního zabezpečení* (2013). V níž Tröster a kol. se zaměřují na vymezení českého práva sociálního zabezpečení, avšak ne vyčerpávajícím způsobem. Co se týká problematiky osob v hmotné nouzi, byly použity publikace od manželů Hradeckých, *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. (1996) Autoři vychází z vlastní, šestileté praxe s osobami bez přístřeší. V práci jsou vymezeny faktory bezdomovectví, prevence, účinná pomoc a také možná resocializace těchto osob. K dalším zdrojům, týkajícím se

problematiky, patří také publikace *Sociální ochrana chudých v České republice*. (2007) Kotýnková se zde zaměřuje především na vymezení faktorů, které vedou ke vzniku chudoby a sociálnímu vyloučení. Kniha *Nezaměstnanost jako sociální problém* (Mareš, 1994) seznamuje čtenáře se vznikem problému masové nezaměstnanosti, jak tento jev společnost reaguje. Také se soustřeďuje na důsledky masové nezaměstnanosti na jedince. Další užitou publikací je *Kompetence v praxi sociální práce* (Havrdová, 1999) Kniha vychází z poznatků různých autorů a zaměřuje se na praktické kompetence v sociální práci aplikovatelné do praxe. Publikace, *Metody sociální práce* (Řezníček, 200) poskytuje kompletní informace k sociální práci včetně postupu sociálních pracovníků s klientelou. Matoušek ve své knize *Základy sociální práce* (2007), seznamuje čtenáře se základy sociální práce, s její historií i současnými přístupy k sociální práci. Na ni navazuje kniha *Metody a řízení sociální práce* (2003) od téhož autora, v níž jsou popsány nejdůležitější metody využívané v sociální práci. Tato kniha je doplněna o poznatky spoluautorů, jako jsou např. Hartl, Havránková, Tomeš, Kinkor či Koláčková. Doplňující informace poskytla také kniha od Ivana Úlehly, *Umění pomáhat* (2005), v které autor popisuje základní postupy práce s lidmi, kteří vyžadují pomoc.

V rámci praktické části, bylo čerpáno z knihy *Kvalitativní výzkum* (2008), jehož autorem je přední odborník v oblasti metodologie vědy a zpracování dat, Jan Hendl. Kniha poskytuje základní informace o kvantitativním a smíšeném výzkumu. Podrobněji se však věnuje kvalitativnímu výzkumu. Popisuje metody sběru dat, kódování získaných údajů, jejich vyhodnocování a interpretaci.

Cizojazyčná literatura

Z cizojazyčné literatury byla použita publikace *Chudoba a bezdomovství*, (Tvrdoň, Kasánová, 2004) která podává ucelený obraz o bezdomovectví a sociálním vyloučení, včetně poskytování sociálních služeb osobám, které jsou touto problematikou ohroženy. Dále byla využita publikace *The common base of social work practice* (Bartlett, Saunders, 1970). Publikace vymezuje koncepty v sociální práci, jednotlivé postupy v sociální práci včetně jejich úkolů, životní prostředí, jež bylo začleněno do sociální práce.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika je stejně jako u jiných oborů pomáhajících profesí tvořena lidmi, kteří pomoc lidem ve ztížených životních podmínkách berou jako své životní poslání a snaží se život takovým lidem usnadnit a především zkvalitnit. Sociální pedagogika zasahuje do mnoha sfér lidského života.

Dnešní společnost přináší den co den výrazné změny. Proto není v takovém světě jednoduché se orientovat a proto narůstá jedinců, kteří selhávají. Tak, jak narůstá počet lidí, kteří se ocitají v tísní, vzrůstá i význam pomoci a pomáhajících profesí. (Kraus, 2008, str. 135) Pomoc vychází především z altruistických potřeb člověka. Kraus (2008, str. 136) uvádí nejrůznější situace, v nichž člověk potřebuje pomoc. Jde o:

1. běžné životní situace, kdy si jedinec není schopen vlastními silami zajistit základní podmínky pro život,
2. krizové či náročné situace.

V takových situacích hraje velmi podstatnou roli lidský vztah mezi pomáhajícím profesionálem a jeho klientem. Klient potřebuje věřit svému „lékaři“ a cítit od něj zájem. (Kopřiva, 2006, str. 14) Sociální práce, stejně jako sociální pedagogika vychází z principů společenské solidarity a ideálů naplňování lidského potenciálu.

Dočkal (2008, str. 13-14) uvádí, že v praxi je sociální práce kombinací prvků:

- Intervence,
- Kontroly,
- Komunikace,
- Prevence.

Sociální pedagogika má velmi podobné cíle. Klade větší důraz na preventivní – výchovnou složku, zatímco sociální práce spíše na intervenci. Sociální práci (sociální pedagogiku) je možno také definovat jako pomoc při vytváření životních způsobů. (Dočkal, 2008, str. 14)

Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogika, jejím cílem je poskytnout pomoc dětem, mládeži a dospělým v různých prostředích hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. (Bakošová, 2008, s. 58)

1.3 Základní pojmy

V této podkapitole budou vysvětleny základní pojmy vztahující se k tematickému okruhu, prostřednictvím klíčových zdrojů.

Hmotná nouze

Jedná se o tíživou životní situaci osoby či více osob, charakterizovanou nedostatkem prostředků k uspokojování základních životních potřeb, a to jak finančních prostředků, tak věcí, které osoba bezprostředně potřebuje ke svému životu. (Beck a kol., 2012, str. 17)

Peněžité dávky

Jedná se o finanční příjem těch, kdo na ně mají nárok, nebo jimž byly přiznány úředním výrokem. (Tomeš, 2010, str. 339)

Poradenství

Metoda pomoci člověku při řešení problémů a při hledání nových, přiměřených forem života. (Krebs, 2007, str. 272)

Životní minimum

Vymezuje minimální hranici příjmu pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb jejích členů. (Gregorová, Galvas, 2000, str. 269)

Existenční minimum

Umožňuje zajistit pouze základní materiální potřeby na nejnižší finanční úrovni, nezbytnou k přežití. (Kotýnková, 2007, str. 88)

Chudoba

Pojímána jako nedostatek něčeho důležitého pro život. (Tomeš, 2010, str. 254)

Sociální vyloučení

Je vymezeno jako nechtěné tendence vylučovat určité skupiny osob z možných životních příležitostí. (Hradecká, Hradecký, 1996, str. 25)

Sociální práce

Matoušek (2001, str. 11) vymezuje sociální práci jako „*společenskovědní disciplínu i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti).*“

Sociální pracovník

Pomáhá jednotlivcům, rodinám, skupinám a komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo k jejímu navrácení. Také pomáhá k vytvoření příznivých společenských podmínek, k jejich uplatnění. (Matoušek, 2003, str. 11)

2 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Hmotná nouze je jev, který lidskou existenci provází od nepaměti a ani v současné době s ní není možné boj vyhrát. Stěžejním právním předpisem je Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2007. Daný zákon „*upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek fyzickým osobám, které se nacházejí v hmotné nouzi, prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi*“ (ČESKO, 2006). Pojem hmotná nouze není zcela jednoznačně vymezen v žádné publikaci. Avšak z některých ustanovení lze odvodit, že se jedná o situaci, kdy se osoba nachází ve finanční tísní a nemůže si tak zajistit prostředky k uspokojení základních životních potřeb.

Pojem hmotná nouze je zmíněn také v Listině základních práv a svobod, kde článek 30 odst. 1 stanoví, že „*právo na přiměřené hmotné zabezpečení mají občané ve stáří a při nezpůsobilosti k práci jakož i při ztrátě živitele*“ a odst. 2, kdy „*právo na pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek má každý, kdo je v hmotné nouzi*“ (ČESKO, 1993)

Stěžejním právním předpisem, z kterého je nutné při práci s osobami v hmotné nouzi vycházet je:

- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Dále pak problematika hmotné nouze úzce souvisí s těmito právními předpisy:

- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 582/1991 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřad práce České republiky a o změně souvisejících zákonů,
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. (Beck a kol., 2012, str. 12-14)

2.1 Dávky hmotné nouze

Pokud si člověk nemůže vlastním přičiněním nebo za pomoci své rodiny vzniklou situaci vyřešit a nedisponuje ani majetkem, jehož prodejem by mohl získat prostředky k zajištění svých potřeb, stát v takové situaci hodí jedinci záchranný kruh. Základní charakteristikou propadu na sociální dno je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi, ať už se jedná o ztrátu zaměstnání, platební neschopnost, problémy s bydlením či rozvod. Pomocí odrazit se jedinci od sociálního dna umožní stát prostřednictvím dávek v hmotné nouzi.

Dávky, které slouží k zajištění základních životních podmínek fyzickým osobám, dle Zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, patří:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc. (ČESKO, 2006)

Jak uvádí Kotýnková (2007, str. 96) prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi se konkrétně řeší stav hmotné nouze osoby, která:

- po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit z důvodu vyššího věku či zdravotního omezení vlastním úsilím a jsou tak vážně ohroženy její základní životní podmínky;
- dosahuje sama či spolu s příspěvkem na živobytí částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a služby s tím spojené;
- čelí výjimečné události, jako je živelná pohroma, požár, ekologické a průmyslové havárie, a nachází se v takové majetkové a sociální situaci, že není schopna si z této události pomoci vlastními silami;

- nedisponuje dostatečnými finančními prostředky na úhradu jednorázových výdajů, na základní vybavení domácnosti, nebo jí hrozí sociální vyloučení.

Pozornost je zaměřena především na:

- neúplné rodiny a rodiny důchodců, pečující o nezletilé děti, osamělé těhotné ženy a osamělé matky,
- občany vyššího věku,
- občany, kteří se přechodně ocitli v mimořádně obtížné situaci, nebo kteří žijí v nevyhovujících poměrech,
- občany, kteří jsou závislí na alkoholu nebo jiných toxikomaniích, po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, bezdomovce, občany propuštěné ze školních zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti, občany žijící nedůstojným způsobem života. (Gregorová, Galvas, 2000, str. 271)

Zda má žadatel nárok na některou z dávek hmotné nouze, stát nejdříve porovná příjmy oprávněné osoby, případně příjmy osob společně žijících v domácnosti, s danými částkami životního či existenčního minima. Za příjem se pro účely posouzení hmotné nouze považuje:

- 70 % příjmů ze zaměstnání, a to po odpočtu daně z příjmů fyzických osob a pojistného na důchodové spoření, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- 80 % příjmů z náhrady mzdy vyplácené zaměstnavatelem v prvních 14 dnech, další nemocenské dávky jako je např. ošetrovné, nebo peněžitá pomoc v mateřství a z dávky nemocenského pojištění,
- 80 % příjmů z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,
- 80 % z důchodů poskytovaných v rámci důchodového pojištění,
- 100 % z ostatních započitatelných příjmů dle zákona o životním a existenčním minimu. (ČESKO, 2006)

Zákon o pomoci v hmotné nouzi vymezuje **orgány pomoci v hmotné nouzi**. Jedná se o:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště. (Beck a kol., 2012, str. 128)

2.1.1 Příspěvek na živobytí

Dle Zákona o pomoci v hmotné nouzi (ČESKO, 2006) může příspěvek na živobytí pobírat osoba, jejíž příjem a příjem osob společně žijících v domácnosti po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit z důvodu zdravotního omezení, vyššího věku nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zajištění základních životních podmínek je tak vážně ohroženo.

Za živobytí osoby se považuje taková výše příjmů, při které jsou zabezpečeny základní životní podmínky osoby. Ke stanovení částky živobytí se vychází z částek existenčního minima, částky životního minima a částky, kterou si jedinec zajistí vlastním přičiněním, ať už se jedná o využití majetku či uplatnění nároků a pohledávek. Zkoumá se tedy snaha žadatele o dávku přispět k řešení své nepříznivé situace vlastním úsilím, pokud mu to zdravotní stav a věk dovolí. V případě, že by tedy žadatel sice neměl dostatečný příjem, avšak bez objektivních důvodů by nejevnil žádnou snahu si svůj příjem vylepšit, jako osoba v hmotné nouzi by nemohl být posouzen.

Jak uvádí Tröster (2012, str. 212) výše dávky se v podstatě počítá jako rozdíl mezi skutečným příjmem osoby a částkou na živobytí a výsledná částka se sníží o přiměřené náklady na bydlení. Jako přiměřené náklady na bydlení chápeme odůvodněné náklady na bydlení, nejvýše do 30 % příjmu osoby či společně posuzovaných osob. Do odůvodněných nákladů na bydlení se započítává:

- nájemné až do výše cílového nájemného a pravidelné úhrady za služby spojené s užíváním bytu,
- úhrada nezbytné spotřeby energií, tedy úhrada dodávky a spotřeby elektrické energie, plynu, popř. výdaje na další druhy paliv. (Břeská, Vránová, 2008, str. 75)

Řízení o přiznání dávky se zahajuje na základě písemné žádosti osoby. Žadateli příspěvek na živobytí náleží ode dne, kdy splnil všechny předepsané podmínky a doložil

všechny potřebné doklady. Příspěvek na živobytí se následně vyplácí v každém kalendářním měsíci, za který dávka náleží. Dávky v hmotné nouzi se vyplácí v hotovosti nebo na účet, případně prostřednictvím poukázky. (Kahoun, 2013, s. 340)

Na pokyn ředitelství začaly úřady práce v roce 2014 intenzivněji využívat poukázky pro výplatu dávek pomoci v hmotné nouzi. Opatření se týká příspěvku na živobytí a mimořádné okamžité pomoci. Úřad tak chce zabránit, aby dávka nebyla používána k jinému účelu, než k jakému byla poskytnuta, tedy k zajištění základních životních podmínek.

Forma výplaty mimořádné okamžité pomoci pak může mít podobu peněžní nebo věcnou, případně kombinovanou. Záleží na typu dávky a na dané situaci. Poukázky slouží k odběru potravin, základních hygienických prostředků, dětského a lékárenského zboží, školních potřeb a oděvů. Tedy zboží, které zajistí osobě v hmotné nouzi základní životní podmínky. Poukázky není možné použít na nákup alkoholu a tabákových výrobků, uvedla mluvčí úřadu Kateřina Beránková. (Novinky, 2014)

V následujícím příkladu uvádíme výpočet nároku na příspěvek na živobytí:

„Je rodina, v které je šest osob – dva dospělí (matka a otec) a čtyři děti (dvě děti do 6 let a dvě děti od 6 let do 10 let). Odůvodněné náklady na bydlení jsou 6 000 Kč (ONB) a je to nájemní forma bydlení. Rodina má příjem z dávek státní sociální podpory v součtu 9 820 Kč (rodičovský příspěvek – 7 600 Kč; přídavek na dítě do 6 let 2x 500 Kč, přídavek na dítě od 6 let 2x 610 Kč. Rodina pobírá také příspěvek na bydlení ve výši 1 881 Kč, ten se ale do příjmu nezapočítává. Rodina nemusí uplatňovat žádný majetek ani pohledávky a nároky, matka pobírá rodičovský příspěvek a otec je v evidenci uchazečů o zaměstnání.

Jejich částka živobytí činí (Ž): 13 730 Kč (otec – 3 410 Kč, matka – 2 830 Kč, dítě do 6 let – 1 740 Kč, dítě do 6 let – 1 740 Kč, dítě od 6 let do 10 let – 2 140 Kč, dítě od 6 let do 10 let – 2 140 Kč).

$$Pn\dot{Z} = \dot{Z} - (P - ONB)$$

U příspěvku na živobytí od příjmu odečítáme přiměřené náklady na bydlení, které jsou odůvodněné náklady na bydlení nejvýše však do 30 % příjmu.) Přiměřené náklady na

bydlení jsou 2 946 Kč, odůvodněné náklady jsou vyšší (6 000 Kč), proto se bude počítat s přiměřenými náklady na bydlení.

$$Pn\check{Z} = \check{Z} - (P - PnB)$$

$$Pn\check{Z} = 13\,730\text{ Kč} - (9\,280\text{ Kč} - 2\,946\text{ Kč})$$

$$Pn\check{Z} = 13\,730\text{ Kč} - 6\,334\text{ Kč}$$

Rodina obdrží příspěvek na živobytí ve výši 6 856 Kč.“ (Beck, 2012, str. 100)

Pro představu čtenářů uvádíme v následující tabulce počet vyplacených dávek na příspěvku na živobytí včetně částek, za rok 2014.

Tabulka 1 Výdaje - příspěvky na živobytí za rok 2014

	Počet vyplacených dávek (v tis.)	Vyplaceno v měsíci (v mil. Kč)
Leden	157,9	648,6
Únor	163,6	669,3
Březen	168,3	687,9
Duben	166,6	688,5
Květen	167,0	681,7
Červen	162,8	662,2
Červenec	162,2	661,6
Srpen	157,2	643,3
Září	156,6	620,7
Říjen	157,6	637,1
Listopad	151,5	628,0
Prosinec	159,1	652,1

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015

2.1.2 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení řeší nedostatek příjmů k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny. Na tuto dávku má nárok vlastník či nájemce bytu, který byt užívá a je hlášen v dané obci k pobytu. V případech hodných zvláštního zřetele,

lze doplatek na bydlení poskytnout i u jiných forem bydlení, kde však musí být prokázáno, že žadatel nemá možnost standardní formy bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení a nákladů za dodávky energií, ve výši stanovené zákonem o pomoci v hmotné nouzi zůstala osobě či rodině částka živobytí. (ČESKO, 2006)

Vládní novela o pomoci v hmotné nouzi přináší změnu týkající se doplatku na bydlení v ubytovnách, samozřejmě ve prospěch lidí bez přístřeší. Novela má zabránit přeplácení doplatků na bydlení v ubytovnách ve prospěch jejich provozovatelů. Součástí se stalo také ustanovení, dle něhož bude možné doplatek vyplácet provozovateli ubytovny jen se souhlasem příslušné obce. Cílem bylo hlavně zamezit vzniku ubytoven v nevyhovujících místech. Mnohé ubytovny nesplňovaly hygienické podmínky a poživatelé doplatku na bydlení mnohdy žili v nevyhovujících podmínkách ubytoven. Vláda tak chtěla zamezit vyplácení nepřiměřených doplatků na bydlení v nevyhovujících prostorách. (Novinky, 2014)

Pro vznik nároku na doplatek na bydlení se nejdříve posuzuje, zda má osoba nárok na příspěvek na živobytí, neboť bez tohoto nároku nemůže osoba žádat o doplatek na bydlení. Ve výjimečných případech může být doplatek na bydlení přiznán i tomu, kdo nemá nárok na příspěvek na živobytí, pokud jeho příjem přesáhl částku živobytí, ale dosahuje výše 1,3 násobku této částky. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi v rámci správního uvážení určit nájemce pro účely doplatku na bydlení i osobu, která užívá jinou než nájemní formu bydlení. Jedná se především o ubytování osob v domovech pro seniory, domovech pro osoby se zdravotním postižením, domovech se zvláštním režimem a v chráněném bydlení dle zákona o sociálních službách. (Beck a kol., 2012, str. 102-103)

Tabulka 2 Výdaje - doplatky na bydlení za rok 2014

	Počet vyplacených dávek (v tis.)	Vyplaceno v měsíci (v mil. Kč)
Leden	70,7	253,9
Únor	73,4	270,7
Březen	74,8	272,7

Duben	74,5	276,3
Květen	75,5	280,9
Červen	71,8	264,7
Červenec	71,8	270,1
Srpen	69,0	262,2
Září	107,5	266,2
Říjen	72,1	272,2
Listopad	70,1	272,6
Prosinec	76,3	286,6

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015

2.1.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Zákon o pomoci v hmotné nouzi myslí také na nenadálé situace, které nejsme schopni bez pomoci sami vyřešit, a proto poskytuje mimořádnou okamžitou pomoc. V životě někdy nastanou situace, které jen stěží lze vyřešit vlastními silami.

Zatímco obě dosud zmiňované dávky jsou opakující se, poslední dávka systému pomoci v hmotné nouzi je dávkou jednorázovou. Nárok na tuto dávku má osoba:

- které hrozí vážná újma na zdraví, dávka v takovém případě doplní příjem osoby do výše existenčního minima,
- kterou postihne vážná mimořádná událost, např. živelná pohroma, požár či průmyslová havárie a vzhledem k nízkým příjmům nemůže tuto situaci zvládnout vlastními silami,
- která nemá finance k úhradě jednorázového výdaje, spojeného zejména se zaplacením správního poplatku, s úhradou jízdného apod.,
- která nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a k úhradě základního vybavení domácnosti,
- které s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků úspěšně řešit svoji situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením, zejména po propuštění z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody. (Beck a kol., 2012, str. 106 – 110)

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje v peněžní nebo věcné formě. Příslušný orgán je povinen vyplatit dávku, pokud ji přiznal, bezodkladně.

Tabulka 3 Výdaje - mimořádná okamžitá pomoc za rok 2014

	Počet vyplacených dávek (v tis.)	Vyplaceno v měsíci (v mil. Kč)
Leden	4,4	9,5
Únor	4,0	12,0
Březen	4,5	13,3
Duben	4,3	12,9
Květen	4,7	12,9
Červen	3,9	12,4
Červenec	3,8	13,4
Srpen	3,0	11,4
Září	8,3	15,4
Říjen	6,0	12,2
Listopad	4,0	9,8
Prosinec	4,1	10,4

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015

Výdaje na výše uvedené dávky, tedy jak na příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, tak mimořádnou okamžitou pomoc byly stanoveny za rok 2014 na 11 670,0 mil. Kč ze státního rozpočtu, z výše uvedených údajů v tabulkách 1,2,3 vyplývá, že vyčerpáno bylo 949,1mil. Kč.

Pro představu uvedeme typický příklad kazuistiky, pro vyplacení MOP:

„Jednalo se o seniora, který sice pobíral dostatečně velký starobní důchod, ale nacházel se v obtížné sociální situaci, protože se stal obětí domácího násilí. Jeho vnuk, který s tímto seniorem žil v jedné domácnosti, ho fyzicky napadal a obíral o peníze. K pracovnícům agentury HN KoP ÚP ČR se případ dostal ve chvíli, kdy se situace zhoršila natolik, že senior požádal o pomoc PČR a policie tento případ řešila vykááním vnuka z bytu. Starý muž se

ocitl zcela bez prostředků a byla mu přiznána MOP na překlenutí období do další výplaty jeho starobního důchodu.“ (Musil, 2013, str. 24)

2.2 Okruh oprávněných osob

Okruh osob, které mají nárok na příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení jsou stanoveny Zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o:

- osobu, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu,
- osobu, které byl udělen azyl nebo doplňková ochrana,
- cizince bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- občana členského státu EU, kterému nárok na sociální výhody vyplývá z přímo použitelného předpisu Evropských společenství,
- rodinného příslušníka občana členského státu EU, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu po dobu delší než 3 měsíce,
- cizince, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu EU a bylo mu uděleno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky a jeho rodinného příslušníka. (Tröster, 2013, str. 211)

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (ČESKO, 2006) pamatuje i na negativní vymezení osob, které nelze uznat za osoby v hmotné nouzi. Mezi osoby, které nelze uznat za osoby v hmotné nouzi, proto patří:

a) osoba, která není v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, popř. osoba, která je v pracovním nebo obdobném vztahu, ale nemá z těchto vztahů v rozhodném období příjem, s výjimkou osoby, která je

1. *starší 68 let,*
2. *poživatelem starobního důchodu,*
3. *invalidní ve třetím stupni,*

- b) osobou pobírající peněžité dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství nebo rodičem celodenně, osobně a řádně pečujícím alespoň o 1 dítě a z důvodu této péče pobírajícím rodičovský příspěvek, a to po dobu trvání nároku na rodičovský příspěvek a po této době takto pečujícím o dítě, které z vážných důvodů nemůže být umístěno v jeslích nebo v mateřské škole nebo obdobném zařízení,
- c) osobou osobně pečující o dítě ve věku do 10 let závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I nebo osobou osobně pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost),
- d) poživitelem příspěvku na péči ve stupni II (středně těžká závislost), nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost),
- e) nezaopatřeným dítětem,
- f) uznána dočasně práce neschopnou,
- g) práce neschopná z důvodu, který by byl u pojištěnce pojištěného podle zákona o nemocenském pojištění důvodem pro rozhodnutí ošetřujícího lékaře o vzniku dočasné pracovní neschopnosti,
- h) zaměstnancem, jemuž zaměstnavatel nevyplatil mzdu, plat, odměnu za práci nebo jejich náhradu v termínu jejich splatnosti,
- ch) je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnanosti, a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí,
- i) prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,
- j) je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění, a proto nemá dávky z tohoto pojištění,
- k) je osobou, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce,

l) nastoupila výkon trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby a tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc,

m) je osobou, které podle zvláštního právního předpisu nevznikl nárok na nemocenské proto, že si úmyslně přivodila pracovní neschopnost, nebo jí vznikla pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce, bezprostředním následkem opilosti nebo užití omamných prostředků anebo při spáchání úmyslného trestného činu, a proto jí nemocenské nenáleží nebo náleží ve snížené výši,

n) je osobou, které byla dávka odejmuta.

2.3 Společně posuzované osoby

Žadatel o dávku v hmotné nouzi není posuzován sám o sobě, ale je vždy zjišťováno, kdo tvoří okruh společně posuzovaných osob, tedy kdo žije ve společné domácnosti. Pro stanovení nároku se počítá příjem osob společně posuzovaných dohromady, stejně tak podmínky nároku musí v zásadě splňovat všechny společně posuzované osoby. I kdyby čistě příjmy osoby na přiznání dávky postačovaly, v součtu tomu tak být nemusí.

Co se týká hodnocení okruhu společně posuzovaných osob, pro jednotlivé dávky hmotné nouze se stanoví odlišně. V rámci **příspěvku na živobytí**, a v některých situacích mimořádné okamžité pomoci, se vychází ze Zákona o životním a existenčním minimu. Zde se do okruhu společně posuzovaných osob zařazují:

- a) rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, vč. pěstounů,
- b) manželé nebo partneři podle zákona o registrovaném partnerství,
- c) rodiče a nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené, např. se jedná o děti, které po skončení povinné školní docházky nastoupí do zaměstnání bez absolvování střední školy či nemají zaměstnání a ani nejsou evidovány na Úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání,
- d) rodiče a zletilé děti, pokud společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s manželi nebo partnery,
- e) jiné osoby, které společně užívají byt, vyloučeny jsou osoby, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a nepodílí se úhradě nákladů. (Beck a kol., 2012, str. 28-29)

Z okruhu společně posuzovaných osob lze dle Zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (ČESKO, 2006) vyloučit osobu, u které žadatel o dávku prokáže:

- a) že společně s ní neužívá byt, jiný než obytný prostor nebo ubytovací zařízení,
- b) že ačkoliv společně s ní užívá byt nebo ubytovací zařízení, nepodílí se s touto osobou na úhradě nákladů společných potřeb, je-li jinou osobou podle zákona o životním a existenčním minimu.

Takto lze vyloučit osobu pouze v případech zvláštního zřetele. Legislativní technika popisuje případ zvláštního zřetele jako situaci, kdy lze připustit výjimku, pokud veřejný úřad uzná, že jsou pro ni dány adekvátní důvody. Udělení výjimky musí být vždy odůvodněno tak, aby bylo zjevné, proč tento úřad ke svému závěru o existenci zvláštních důvodů dospěl. V případě vyloučení společně posuzovaných osob nestačí pouze písemné prohlášení, ale tyto skutečnosti musí být objektivním způsobem prokázány. (Iuridictum, 2007)

Pro představu uvádíme typický příklad z praxe společně posuzovaných osob:

Zletilý syn žije ve společné domácnosti v nájemním bytě s rodiči, kteří mají ještě jednu nezletilou a nezaopatřenou dceru ve věku 14 let. Je dlouhodobě nezaměstnaný (tedy ztratil již nárok na podporu v nezaměstnanosti) a chtěl by získat příspěvek na živobytí ze systému hmotné nouze. Zažádá o něj na předepsaném formuláři. Úspěch žádosti je odvislý od výpočtu životního minima, ale nikoli jeho, nýbrž všech členů společné domácnosti, tj. zletilý syn, nezletilá dcera, matka a otec. V roce 2010 platilo následující: pro první dospělou osobu činilo minimum 2 880Kč, pro druhou a další dospělou osobu 2 600kč, pro nezaopatřenou čtrnáctiletou dceru 1 960Kč, celkem tedy částka životního minima celé rodiny vystoupala na 10 040Kč. Pokud má rodina celkové čisté příjmy pod touto hladinou, příspěvek na živobytí jí náleží. Výpočet výše životního minima je základním ukazatelem i pro další dávky. (Beck, 2012, str. 28)

U doplatku na bydlení se vychází při stanovování okruhu společně posuzovaných osob ze Zákona o státní sociální podpoře. Zde se posuzují všechny osoby, které jsou v daném bytě hlášený k trvalému pobytu, avšak nevyžaduje se, aby spolu trvale žily a podílely se na úhradě svých nákladů. Do tohoto okruhu nepatří nezaopatřené dítě, které se nachází v zařízení pro děti a mládež, je mu zde poskytována strava, ubytování a ošacení. (Beck, 2012, str. 32)

2.4 Životní a existenční minimum

V této části bychom rádi objasnili pojmy životní a existenční minimum, které hrají významnou úlohu při stanovení podmínek nároku i výše dávek v hmotné nouzi. Životní a existenční minimum upravuje Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu (ČESKO, 2006) je pojem životní minimum vymezen jako *minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb* a pojem existenční minimum jako *minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežít*.

Jak uvádí Krebs (2007, str. 268) životní minimum je nejčastěji chápáno jako práh chudoby, kdy občané spadající pod tuto hranici, nemohou žít způsobem materiálně přijatelným v daném státě.

V rámci posuzování životního minima se na prvním místě posuzují osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi a dále nezaopatřené děti. Posuzují se nejdříve starší osoby až po nejmladší. Životní minimum rodiny je tvořeno součtem všech životních minim členů rodiny. Stanovení existenčního minima se týká osob, které nejsou ochotny řešit své nepříznivé ekonomické a sociální situace, i přesto, že jim to zdravotní stav dovoluje. Zde je důležité stanovit nejnižší úroveň příjmů, která je obyvatelům zaručena. Dle Zákona o životním a existenčním minimu (ČESKO, 2006) se existenční minimum nepoužívá u nezaopatřeného dítěte, u starobního důchodce, u osoby plně invalidní a osoby starší 65 let.

Tabulka 4 Částky životního a existenčního minima platné k 1. 2. 2015

Životní minimum	Částky v Kč za měsíc
Jednotlivec	3 410
První osoba v domácnosti	3 410
Druhá a další osoba v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
Dítě do 6 let	1 740
Dítě od 6 do 15 let	2 140

Dítě od 15 do 26 let	2 450
Existenční minimum	2 200

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012

Beck v knize *Dávky pomoci v hmotné nouzi* (2012, str. 23) uvádí příklad výpočtu životního minima:

Rodina má šest členů, kteří jsou společně posuzováni: babička, dcera – matka, čtyři děti (5 let, 9 let, 16 let a 27 let). Životní minimum (ŽM) celé rodiny bude:

Nejstarší člen rodiny je babička (ŽM1) a posuzuje se jako první osoba: 3 140 Kč.

Další první dospělá osoba v pořadí je dcera – matka (ŽM2): 2 830 Kč.

Další druhá dospělá dcera v pořadí je 27leté dítě (ŽM3): 2 830 Kč.

Nezaopatřené dítě od 15 let do 26 let je 16leté dítě (ŽM4): 2 450 Kč.

Nezaopatřené dítě od 6 let do 15 let je 9leté dítě (ŽM5): 2 140 Kč.

Nezaopatřené dítě do 6 let je 4leté dítě (ŽM6): 1 740 Kč.

$$\text{ŽM} = \text{ŽM1} + \text{ŽM2} + \text{ŽM3} + \text{ŽM4} + \text{ŽM5} + \text{ŽM6}$$

$$\text{ŽM} = 3\,140\text{ Kč} + 2\,830\text{ Kč} + 2\,830\text{ Kč} + 2\,450\text{ Kč} + 2\,140\text{ Kč} + 1\,740\text{ Kč}$$

Životní minimum celé rodiny je 15 130 Kč.

Pomoc v hmotné nouzi vychází z principu, že každý by si měl v obtížné sociální situaci pomoci především sám, v případě, že toho není schopný, má mu pomoci rodina a blízcí. Teprve není-li to možné, přichází na pomoc stát. Prostřednictvím dávek v hmotné nouzi umožňuje člověku žít důstojný život a zároveň ho motivuje k vymanění se z této pomoci.

3 PROBLEMATIKA OSOB V HMOTNÉ NOUZI

3.1 Bezdomovci

V každé společnosti existují lidé, kteří z různých důvodů nemají prostředky k tomu, aby si bydlení zajistili či udrželi sami. V nejhrošším případě o svůj domov přijdou. Asi nikdo z nás si nedokáže představit, jaké to je přijít o domov a nemít ani blízkou rodinu, která by měla být v takové situaci oporou. V současné době právě takových situací narůstá. Avšak dnešní společnost má vůči takovým lidem spíše negativní postoj. Lidé nemají dostatečné informace o tom, proč se člověk může ocitnout na ulici a proto tyto lidi, kteří o střechu nad hlavou přijdou, odsuzují. Neuvědomují si, že mnozí z nich se stali bezdomovci ne vlastní vinou. Příčinou mohla být jak ztráta zaměstnání, z nějakého důvodu se zadlužili či neměli finance na to, aby hradili nájem či je potkala nečekaná životní událost.

Mareš (in Kotýnková, 2007, str. 12) vyslovil velmi výstižné tvrzení: „*V současných prosperujících společnostech již není hlavním problémem distribuce bohatství, ale problémem se stalo nedostatečné sepětí, nebo spíše odpoutání jedince nebo celých skupin obyvatelstva od společnosti*“.

Stabilní rodinný a společenský život nemůže existovat v situaci, kdy tisíce lidí žije v nejistých a zanedbaných podmínkách. Jsou to lidé bez přístřeší, bez možnosti se kdekoli ubytovat, lidé v podnájmech, lidé s fiktivním stálým bydlištěm, lidé bydlící v bytech provizorního charakteru, nezkolaudovaných budovách, lidé bydlící u přátel, u rodičů, v polorozpadlých domech, kontejnerech, stanech, karavanech.

Ve Slovníku sociální práce (2008, str.) Matoušek uvádí následující definici bezdomovců, jedná se o „*lidi žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům (včetně systému sociální podpory)*“. Dále je zde zmíněno, že evropské pojetí této definice nezahrnuje jen osoby bez přístřeší, ale i ty, které žijí v nedůstojných podmínkách, nejrůznějších sociálních zařízeních a ústavech, ale i osoby, kterým akutně hrozí ztráta bydlení.

Pojem bezdomovec je dosti rozporuplný pojem, jehož definice není snadná. Průdková, Novotný (2008, str. 10) pojímají bezdomovce „*jako člověka, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách*“. Z uvedené

citace je zřejmé, že každý z nás se může dříve či později ocitnout v nepřekonatelné situaci v podobě ztráty domova. Dochází tak i ke ztrátě zázemí, místa, kam se člověk může kdykoliv vrátit a kde se mu dostane bezpečí, jistoty či ochrany. Ztráta domova člověka hluboce zasáhne, znamená to, nemít kam jít a nemít nikoho blízkého, s kým je možné sdílet život.

Důležitou otázkou zůstává, co je pravděpodobnou příčinou vzniku bezdomovectví. Jak uvádí ve své publikaci Vágnerová (2004, s. 186) ke vzniku tohoto sociálního jevu, do značné míry přispívají faktory ekonomické, nezaměstnanost a růst chudoby. Samozřejmě hospodářské a sociální změny neustále zvyšují nejistotu stále většího počtu lidí.

Hradečtí (1996, str. 43-45) zmiňují dva rozhodující faktory vedoucí ke vzniku bezdomovectví, a to objektivní a subjektivní. Faktory objektivní lze uspořádat do čtyř kategorií:

- a) faktory materiální, které zahrnují ztrátu bydlení, nejisté bydlení, ztrátu zaměstnání, dlouhodobou nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragickou událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.,
- b) faktory vztahové, jako jsou rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, rozvod manželů, rozchod partnerů, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost,
- c) faktory osobní, do kterých zahrnujeme mentální retardaci, duševní či tělesnou chorobu, nesamostatnost, osamělost, invaliditu, alkoholismus, hráčství, sociální nezralost,
- d) faktory institucionální, jako propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova.

Dle Hály (in Průdková, Novotný, 2008, str. 16) mezi časté příčiny bezdomovectví patří „*propuštění chronicky duševně nemocných z psychiatrických zařízení, nezaměstnanost, bída, nedostatek sociálních bytů, narušené sociální vztahy, bezdomovství z vlastního rozhodnutí*“. Z uvedeného tvrzení lze velmi snadno odvodit, jakou cestou by se měla ubírat prevence bezdomovectví.

Faktory objektivní souvisí s uspořádáním společnosti, s celkovým společenským klimatem. Tyto faktory jsou ovlivnitelné především postojem státu k dané problematice. Objektivní faktory se zaměřují na boj s nezaměstnaností, s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a v nemoci, na finanční nedostupnost bydlení,

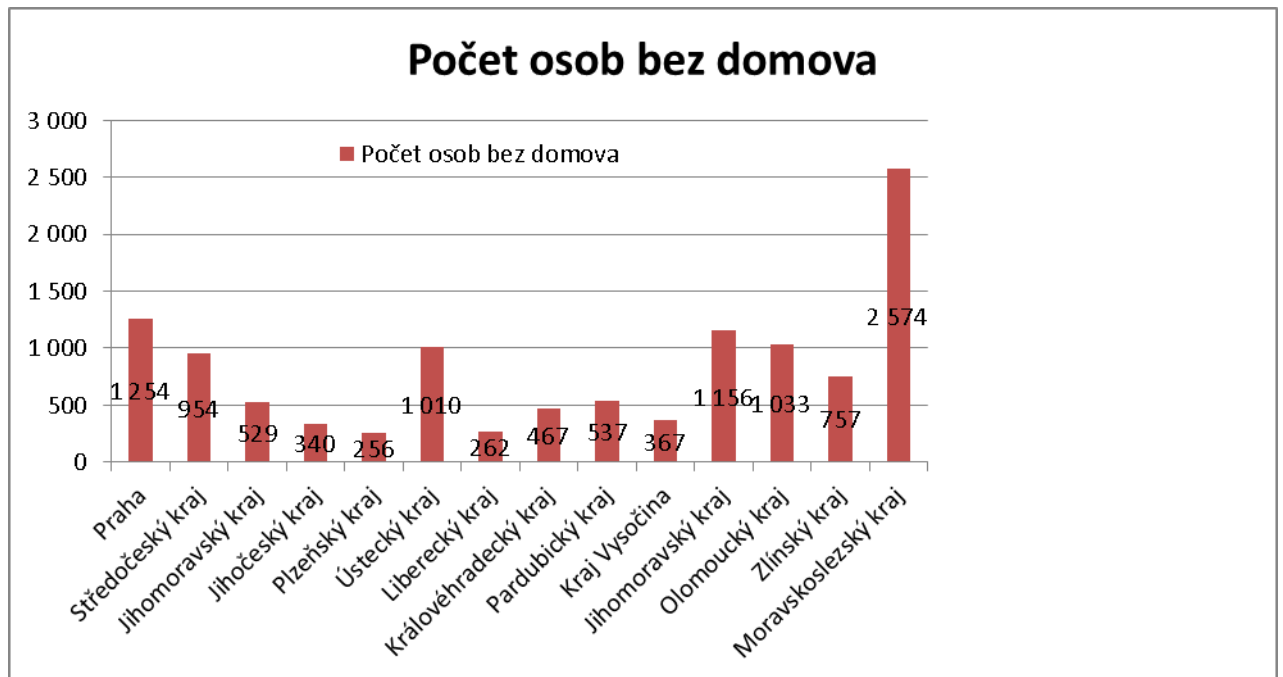
diskriminaci příslušníků etnických minorit, na usnadňování přemístitelnosti pracujících a jejich přizpůsobení se změnám výroby, na začleňování mládeže do trhu práce. (Hradecký, Hradecká, 1996, str. 43) Většina osob bez domova je v produktivním věku. Avšak nezanedbatelná je skupina mladých bezdomovců. Příčinou bezdomovství dětí a mladistvých bývají faktory institucionální. Jedná se o mladé lidi, kteří prošli ústavní výchovou, utekli z domova a nechtějí či nemohou se tam vrátit. Příčinou může být také odchod či útěk z neúplné rodiny, násilí v rodině, zanedbávání, týrání a psychická deprivace, problémy s alkoholem a jinými návykovými látkami. Mladí bezdomovci bývají většinou nezralí, postrádají životní zkušenosti a žijí-li ve skupinkách, mohou být i nebezpeční. Zde se nabízí otázka, z jakého důvodu se mladí lidé ocitnou bez střechy nad hlavou? Jednoznačně lze prvotní příčinu nalézt v rizikové rodině. Selhání výchovné funkce rodiny se může projevit v delikventní činnosti dětí. Vlivem neshod mezi rodiči, křikem či násilím páchaným na dětech způsobují agresivní, disociální, vzdorovité chování či chování porušující sociální normy. Pocity porážky, méněcennosti, selhávání, provází pak tyto děti v jejich dalším životě. (Hradecký, Hradecká, 1996, str. 52) Rovněž Bednářová (2003, str. 12) tvrdí, že vznik sociálně-patologického chování výrazně ovlivňuje rodina. Rizikové rodinné prostředí může vyvolat selhání dítěte, projevující se mimo jiné také sociálně-patologickým chováním, které může dospět do stádia odchodu z domova. Často jsou tyto dvě skupiny příčin, jak objektivní, tak subjektivní propojené a v důsledku bezdomovectví se k nim přidávají další příčiny, které bezdomovcům brání se vrátit k obyčejnému životu.

Jak je zmíněno na stránkách Národní informační centrum pro mládež (NICM, 2013), dle výzkumů je nejčastější příčinou bezdomovectví ztráta zaměstnání (23 %), následuje rozvod (20 %), odchod z rodiny (11 %), výkon trestu (5 %), špatné hospodaření (3 %), výstup z ústavního zařízení (2 %). Největší skupinu tedy tvoří jedinci, kteří přišli o své zaměstnání. Velmi závažným problémem je nezaměstnanost dlouhodobá, která s sebou nese rizika v podobě vyloučení dlouhodobě nezaměstnaných ze sociálního, kulturního a politického života společnosti, v nejhorším případě se člověk ocitne na ulici v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti. Právě díky nezaměstnanosti a neustálému a neúměrnému růstu cen stále roste počet lidí trpících chudobou.

Počet bezdomovců je v současnosti velmi těžké zjistit, neboť chybí jejich evidence. Předpokládá se, že každým rokem jich přibývá nejméně 10%.“ (Vágnerová, 2004, s. 186) Avšak v roce 2011 se Český statistický úřad (ČSÚ) ve spolupráci se Sdružením azylových

domů v ČR a s Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR pokusil v rámci sčítání lidu v celé zemi zmapovat život lidí bez domova. Poprvé v historii tak získala Česká republika ucelené informace, kdo jsou lidé, kteří využívají služeb azylových domů, domů na půli cesty a dalších sociálních zařízení.

Obrázek 1 Počet osob bez domova

Zdroj: vlastní

Ztráta domova (bydlení) je klíčová. Až v 60 % případech je příčinou bezdomovectví odchod od rodiny, její rozpad, ztráta zaměstnání. Zpravidla v pozadí bezdomovectví není jen jedna příčina, ale jejich kombinace a hromadění. Tak vzniká spirála problémů, ze kterých není často úniku a nejhorším následkem, který nastává, je společenská „exkluze“ (Králová, 2007, s. 106).

3.2 Sociálně vyloučení

Současný socioekonomický vývoj způsobuje marginalizaci určité skupiny osob z možných životních příležitostí. Jsou odsouvány na okraj společnosti, vyloučeny z účasti na životě ve společnosti. Nejvíce ohroženy jsou následující skupiny:

- dlouhodobě nezaměstnaní,

- mládež, která se nedovede hospodářsky uchytit,
- lidé s postižením,
- nestabilní rodiny,
- staří lidé,
- příslušníci minorit a cizinci. (Hradecká, Hradecký, 1996, str. 32)

Pojem sociální vyloučení pochází z francouzského *exclusion sociale*. Lze ho specifikovat jako nerovnost k přístupu k pěti základním zdrojům společnosti, jimž jsou vzdělání, zaměstnání, zdravotní péče, bydlení a sociální ochrana. (Hradecká, Hradecký, 1996, str. 25) Můžeme tedy konstatovat, že sociální vyloučení je důsledkem vlivu nezaměstnanosti, nízké vzdělanosti a kvalifikace, nízkého příjmu, nevyhovujícího bydlení, zhoršeného životního prostředí, vysoké kriminality, nedostupnosti kvalitní lékařské péče a krizí rodiny. Tvrdoň a Kasanová (2004, str. 10) zdůrazňují, že dnes se za chudobu, která vede k sociálnímu vyloučení, považuje spíše nedostatek možností v přístupu k institucím, které mají vliv na životní šance osob, než nedostatek zdrojů sloužících k uspokojení základních potřeb.

Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita, zejména etnicita přisouzená. Podstatná část obyvatel Česka se nesprávně domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální. Zjednodušeně řečeno, že důvodem chudoby a sociálního vyloučení části romské populace není její sociální situace, ale etnický původ. Přitom v současné době je již zřejmé, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom. (Tomeš, 2001, str. 160)

Etnická příslušnost (většinou romská) bývá totiž obvyklou příčinou negativního postoje většinové společnosti a částečné diskriminace, nejčastěji na trhu práce, ve vzdělávání a často i v bydlení. Romové jsou často stigmatizováni, tedy nálepkováni jako osoby nebo skupina osob tzv. „problémových“ nebo „nepřizpůsobivých“. (Liberálně konzervativní akademie, 2011)

Romové v České republice patří mezi skupiny zranitelné sociálním vyloučením se všemi negativními důsledky tohoto jevu, jakými jsou:

- nízká úroveň dosaženého vzdělání,

- následná dlouhodobá nezaměstnanost,
- kriminalita a ničení domů a bytů.

Národnostní menšiny se vyskytují v každém státě a ve vztahu k nim a také ve spolupráci s nimi vytváří specifickou národnostní politiku. Práva národnostních menšin v České republice jsou chráněna Zákonem o právech národnostních menšin z roku 2001. (Balvín, 2011, str. 136) Jedním z nástrojů, který umožňuje řešit problémy sociálního vyloučení a nezaměstnanosti je Evropský sociální fond. Zde je věnována pozornost právě podpoře sociálního začleňování a zaměstnatelnosti členů romských komunit. (Evropský sociální fond, 2008)

Zcela souhlasit můžeme s manžely Hradeckými (1996, str. 33-34), kteří zdůrazňují, že vláda by se měla postarat o využívání nástrojů v boji proti společenskému vyloučení, a to:

- a) legislativní právo na bydlení a jeho uplatňování,
- b) úsilí k podpoře solidarity v boji proti sociálnímu vyloučení,
- c) vytváření a udržování pracovních míst,
- d) investice do pracovních sil,
- e) rovné příležitosti pro muže i ženy,
- f) úsilí proti xenofobii a rasismu,
- g) programy sociální integrace a reintegrace,
- h) péče o veřejné zdraví,
- i) posilování vzdělanosti,
- k) zvyšování péče o bezpečnost práce.

V rámci ochrany společnosti je nutné mít vybudován dostatečný arzenál na zabezpečení pomoci lidem před nežádoucími jevy, kteří se jakýmkoliv způsobem ocitli v situaci sociálního vyloučení. Nerozhoduje, zda se dostali do této situace vlastním přičiněním nebo se pouze stali obětí nepříznivých vlivů či negativních postojů („nevinně“). Vždyť ani mezi lidmi se zdravotním postižením nerozlišujeme, zda z nerozvážnosti skočili po hlavě do vody nebo se už s tělesným postižením narodili.

3.3 Chudoba

Chudoba je jeden z fenoménů, který je blízký všem osobám pobírajícím dávky v hmotné nouzi. Pojetí chudoby se odvíjí od životní úrovně každé společnosti a tedy i definice chudoby procházejí s rozvojem společnosti jistou změnou. V literatuře můžeme nalézt celou řadu rozmanitých definic chudoby. Rabušic (Sociologický časopis, 1998) k definování chudoby uvádí, že to není vůbec jednoduché, neboť má svou sociální, ekonomickou a kulturní dimenzi, přičemž jde o politicky velmi citlivý koncept.

Chudoba je velmi abstraktní a nejednoznačný termín, a proto její definování není jednoduché. V odborné literatuře zatím nedošlo ke konsensu v definování, co to chudoba je a jak by měla být měřena a tyto diskuze budou i nadále probíhat.

Rada Evropy (in Kotýnková, 2007, str. 7) definuje chudobu a sociální vyloučení jako *„stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti nebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný. V této situaci nemají často přístup ani k základním právům.“*

Dle Rady Evropského společenství (in Kotýnková, 2007, str. 7) *„jsou chudí ti lidé, domácnosti a skupiny osob, kteří disponují tak malým objemem materiálních, kulturních a sociálních prostředků, že jsou vyloučeni ze způsobu života, který je v zemi, ve které žijí, přijatelný jako minimum.“*

Z uvedených definic vyplývá, že chudoba je spojena s konkrétním časem a prostorem. V obou případech jsou dříve či později chudí lidé odsouváni na okraj společnosti. V určitých částech světa je ovšem strádání a nedostatek součástí každodenního života, v jiných zemích, chudoba neznamena trpět nedostatkem základních potřeb, ale spíše přístupu ke zdrojům společnosti. (Kotýnková, 2000, str. 7)

Chudobu můžeme rozdělit na skupiny absolutní a relativní, subjektivní a objektivní.

1. Absolutní chudobu prožívá člověk, který nemá dostatek prostředků k zajištění nejzákladnějších potřeb. V nejhrošším případě může tato situace ohrozit život takto postižené osoby.

2. Relativní chudoba se vyznačuje jistou podprůměrnou životní úrovní. Potřeby jednotlivce, rodiny či sociální skupiny jsou uspokojovány na výrazně nižší úrovni, než je průměrný standard v dané společnosti.

Ze sociologického hlediska znamená chudoba sociální problém, který má svou objektivní a subjektivní stránku. Tato dvě hlediska jsou jakýmsi pilířem pro chudobu objektivní a subjektivní. Subjektivní chudoba je charakterizována pohledem zúčastněné osoby na chudobu. Závisí to především na tom, s kým se daná osoba srovnává. Objektivní chudoba je dána hranicí životního minima. Objektivně chudý je ten, jehož příjem klesne pod tuto hranici. (Průdková, Novotný, 2008, str. 31)

Krebs (2007, str. 107) zastává názor, že „*chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není dostatečně zabezpečeno a kdy občan nedisponuje zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je společností uznána jako minimální.*“ V této souvislosti spojuje Krebs (2007, str. 107) chudobu s hmotnou nouzí, deprivací, s vyloučením jedinců od materiálních zdrojů. Zde už záleží na přístupu státu k řešení problému chudoby.

Pro boj s chudobou a sociálním vyloučením byla v roce 2010 přijata nová Strategie EU 2020, jejímž cílem je snížit počet lidí, kteří žijí v chudobě a sociálním vyloučení nebo jsou na pokraji chudoby a hrozí jim sociální vyloučení, o alespoň 20 milionů. (MPSV, 2010)

3.4 Nezaměstnanost

Mareš (1994, str. 11) uvádí, že pro společnost není tak obtížné vyrovnat se s přirozenou nezaměstnaností, avšak pokud se nezaměstnanost stává masovou a doba přetrvávání v evidenci Úřadu práce se prodlužuje, dostává se nezaměstnanost do centra pozornosti celé společnosti. Masová nezaměstnanost přináší zvýšené náklady na nezbytnou podporu vzrůstajícího počtu osob bez příjmu ze zaměstnání a potřebu rozsáhlého orgánu služeb zaměstnanosti. Mareš (1994, str. 12) zmiňuje nejen ekonomický dopad nezaměstnanosti, ale i její důsledky pro život jedince. V tomto ohledu je dlouhodobá nezaměstnanost i psychologickým, sociálním a kulturním problémem vyznačujícím se vytlačováním rostoucího počtu osob na okraj společnosti. Ztráta příjmu uvrhne jak nezaměstnaného, tak i členy rodiny, kteří jsou na jeho příjmu závislí, do stavu chudoby.

Obecně lze tvrdit, že nezaměstnaností nejsou ohroženy všechny skupiny pracovníků stejně. K ohroženým skupinám patří nejvíce ženy, mladiství, absolventi škol, handicapované skupiny a jedinci předdůchodového věku. Pracovníci s nižším vzděláním a kvalifikací jsou ohroženi mnohem častěji. Samozřejmě čím delší je doba, po kterou nezaměstnanost trvá, tím jsou zpravidla horší její dopady. (Krebs, 2007, str. 291)

Krebs (2007, str. 292) rozlišuje různé typy nezaměstnanosti:

- frikční nezaměstnanost – je ovlivněna životním cyklem a hledáním lepšího pracovního místa. Do této skupiny lze zařadit osoby, které nově či opětovně vstupují na trh práce, nemají často potřebné informace a delší dobu trvá, než naleznou pracovní místo,
- strukturální – je dána výsledkem nerovnováhy mezi pracovní silou a požadavky zaměstnavatelů po určitém typu práce. Zahrnuje vyšší počet nezaměstnaných osob s určitou kvalifikací, kterou trh tolik nevstřebává, a naopak zvyšuje poptávku po kvalifikaci, která není na trhu práce dostatečně nabízena,
- cyklickou – je spojena s poptávkou po práci, která je ve vztahu k její nabídce nedostatečná. Představuje důsledek nevyužití stávajících kapacit, pokud se ekonomika nachází v recesi.

Mareš (1994, str. 20) se navíc zmiňuje i o nezaměstnanosti skryté. Jedná se o nezaměstnané, kteří nejsou jako nezaměstnaní registrováni, i přesto že zaměstnání nemají. Obvykle tuto skupinu tvoří vdané ženy a mladiství.

Stát zasahuje do trhu práce následujícími způsoby, a to:

- prostřednictvím podpory v nezaměstnanosti,
- regulací pohybu osob na trhu práce a vstupem celých sociálních kategorií na trh práce,
- prostřednictvím podpory ekonomické aktivity přinášející růst pracovních příležitostí v ziskové sféře,
- vytvářením pracovních příležitostí pomocí přímých státních výdajů. (Mareš, 1994, str. 13)

Možný potenciální růst nezaměstnanosti představuje sociální a politicky velmi citlivý problém, který může být zdrojem sociálního neklidu.

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE V SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Neoddělitelnou část systému pomoci v hmotné nouzi tvoří sociální práce s klienty. V rámci sociální práce některé úkoly vykonávají kromě Úřadu práce České republiky rovněž obecní úřady, které mají blíže k občanům a mohou tak v rámci sociální práce efektivněji reagovat na jejich problémy.

Americká národní asociace sociálních pracovníků (in Navrátil, 2001, str. 13) definovala cíl sociální práce následovně: *„Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“*

Jak konstatuje Matoušek: (2007, str. 192) *„sociální práce je uměním, které vyžaduje velikou škálu dovedností. Jedná se především o porozumění pro potřeby druhých a schopnost pomáhat lidem, tak, aby se na naší pomoci nestali závislí.“*

V uvedené definici se setkáváme s pojmem *„sociální fungování“*, který je důležité osvětlit pro její pochopení. Navrátil k vymezení termínu sociální fungování uvádí, že se jedná o pojem mnohoznačný, který je možné různým způsobem interpretovat, neboť řada teoretiků a praktiků se při vymezení cíle sociální práce na něj odvolává. Významná programátorka konceptu sociálního fungování byla Bartlettová. (in Navrátil, 2001, str. 13) Ve své knize *The common base of social work practice* (1970, str. 32) autorka vymezila pojem sociálního fungování, kde píše: *„Zvládání se týká lidského úsilí řešit situace, které mohou být vnímány jako sociální úkoly, životní situace nebo problémy života. Lidé prožívají tyto životní úkoly primárně jako tlaky ze svého sociálního prostředí. Odsud vycházejí dvě významnější myšlenky: na jedné straně lidské zvládání a na straně druhé požadavky prostředí. Aby se tyto myšlenky mohly stát součástí jednoho celistvého konceptu, musí být propojeny stejnou dimenzí a tou je koncept sociální interakce.“*

Niederle (2009, str. 88) zdůrazňuje využívání sociální práce v rámci individuálního přístupu k řešení obtížných sociálních situací osob, které se dostávají do stavu hmotné nouze z důvodu nedostatku prostředků k uspokojování základních životních potřeb. Podle Niederleho je přínosné využití zkušeností z uplatňování metod sociální práce i postupů ověřených praxí v systému pomoci v hmotné nouzi, a to s ohledem na potřeby klientů tohoto dávkového systému, především osob, které se dlouhodobě nachází ve stavu hmotné nouze a které jsou hmotnou nouzí aktuálně ohroženi.

Pojem sociální práce není v zákoně o pomoci v hmotné nouzi zakotven. Avšak pro účely zákona se vychází z definice sociální práce přijaté na Generálním shromáždění Mezinárodní federace sociálních pracovníků v Montrealu roku 2000: „*Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívajíc teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.*“ (Niederle, 2009, str. 88)

Povinnost zaměstnanců orgánů pomoci v hmotné nouzi poskytovat žadatelům o dávky v hmotné nouzi vyřízení jejich žádosti a poskytnutí základního sociálního poradenství ukládá paragraf 64 Zákona o pomoci v hmotné nouzi. (ČESKO, 2006) Jedná se o základní principy etiky sociální práce, obsažené v citované definici sociální práce, uvádí Beck (2012, str. 139) V paragrafu 64 jsou popsány tyto principy, které jsou zaměstnanci povinni dodržovat:

- chránit práva a zájmy osob v hmotné nouzi, respektovat jejich důstojnost, soukromí a důvěrnost sdělených informací a zachovávat mlčenlivost,
- informovat každou osobu o možných postupech řešení hmotné nouze a zapojovat ji do řešení její situace a vést ji k vlastní odpovědnosti,
- respektovat jedinečnost každé osoby bez ohledu na její původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, ekonomickou situaci, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženské a politické přesvědčení,
- vyhledávat aktivně osoby, které jsou ohroženy hmotnou nouzí, nebo se již ve stavu hmotné nouze nacházejí,
- spolupracovat s obcí, v jejíž působnosti se bydliště osoby v hmotné nouzi nachází.

Úlehla (2005, str. 24) namítá, že etiku sociální práce není možné definovat nějakým kodexem. Ten je podle něj důležitý, ale zjednodušující. Pracovníci mohou zaujmout odlišné postoje, neboť jsou ovlivněni svým pohledem a myšlením. I pracovník vnáší do jednání své postoje. Je účelné, aby si pracovník tuto skutečnost uvědomoval a své potřeby neuspokojoval na úkor klienta.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi (Česko, 2006) dále stanovuje povinnost sociálním pracovníkům zachovávat mlčenlivost týkající se příjemců dávky, společně posuzovaných osob, státních orgánů nebo dalších fyzických nebo právnických osob.

Jedním z významných autorů, který se věnuje tématu sociální práce, je český sociolog Ivo Řezníček. Studoval, vykonával, zkoumal a vyučoval sociální práci více než deset let ve Spojených státech. Zaměřuje se především na užší spojení teorie a praxe.

Řezníček (2000, str. 25) zdůrazňuje, že vztah sociálních pracovníků ke klientele je navazován a udržován z důvodu zaangažování v procesu určité změny. Důležitou schopností sociálních pracovníků je adekvátní zvažování a hodnocení klientů a jejich situace, k nimž je třeba určité zkušenosti a zralosti. Klientům pak v problémové situaci nabízejí možná řešení, z nichž všechna nemusejí být uplatnitelná ihned a sociální pracovníci musí často řešení obměňovat. Základní formou sociální práce je dle Navrátila (2001, str. 9) vytvoření osobního kontaktu mezi sociálním pracovníkem a člověkem v tíživé životní situaci. Na základě osobního vztahu se dále poskytují rady, materiální či finanční pomoc.

Na základě poznatků získaných prostřednictvím výzkumu založeného na propojení relevantní teorie sociální práce, aktuálních poznatků z praxe výkonu agendy hmotné nouze a názoru expertů z praxe vznikla Metodika integrace sociální práce a poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi. Popisu metodiky se věnovali odborníci jako Musil, Hubíková, Havlíková a Kubalčíková. Snahou těchto autorů je představit dosud chybějící nástroj poskytující návod, jak v praxi doprovázet poskytování dávek v hmotné nouzi sociální prací. (Musil a kol., 2013, str. 3)

V současné době Úřad práce ČR, dle aktuálních výzkumných šetření často vnímá zaměstnance jen jako administrátory, jejichž úkolem je pouze vyřizování žádosti o dávky v hmotné nouzi a nepovažuje je za sociální pracovníky, jejichž úkolem by měla být pomoc poskytovaná žadatelům při řešení jejich obtížné životní situace. Na to pracovníci hmotné nouze reagují následovně: část vnímá svoji práci pouze jako administrativní činnost, poskytující dávky v hmotné nouzi. Část pracovníků si uvědomuje, že by měli pomáhat řešit další problémy a přispívat k omezení opětovného žádání o dávky, avšak tuto možnost nepovažují za uskutečnitelnou a přijímají roli zúženou na vyřizování žádosti o dávku v hmotné nouzi. Třetí část pracovníků se snaží poskytovat kromě žádosti o dávky v hmotné

nouzi také základní sociální poradenství či jim pomáhá řešit jejich životní problémy. (Musil a kol., 2013, str. 7-8) Administrace dávek je chápána pouze jako mechanismus výplaty dávek, který spíše prohlubuje závislost na dávkách. Přičemž uplatnění sociální práce by mohla napomoci vymanit se ze závislosti na dávkách.

Společnost sociálních pracovníků ČR, Profesní komora sociálních pracovníků a Profesní svaz sociálních pracovníků v sociálních službách prosazují vznik zákona o sociálních pracovnících, který je nezbytný pro další rozvoj sociální práce a posílení profesního ukotvení v České republice. (Socialnirevue, 2013) Na společném jednání se organizace shodli, že legislativní úprava profese sociálních pracovníků a vznik jejich samosprávného orgánu, vnese do sociální oblasti vyjasnění některých trvale nevyřešených otázek, ukončí zaměňování sociální práce za jiné obory. Na to reagoval přední český odborník prof. Musil, který konstatoval, že „při posuzování rizik a přínosů zákona by měly sociální pracovníky zajímat zájmy těch, kterým může zákon prospět nejvíce, tedy lidem, kteří nezvládají nesnáze při jednání s úřady, věřiteli, lichváři či zaměstnavateli, neví si rady ve vztazích s blízkými, učiteli, lékaři, poskytovateli bydlení apod., nikdo jim však nepomůže, protože sociální pracovníci jim nejsou dostupní. A to proto, že nejsou tam, kde tito lidé žijí. Nebo proto, že sociálním pracovníkům jejich zaměstnavatelé nedovolí pomáhat klientům s problémy, o kterých je řeč.“ (Socialnirevue, 2014)

Milan Šveřepa, v rozhovoru pro časopis Sociální práce apeluje na vzdělávání sociálních pracovníků. Zmiňuje, že „česká sociální práce je velmi omezována přípravou, které se jí dostává v rámci profesního vzdělávání. Vzdělavatelé většinou opomíjejí příležitost vysvětlit sociálním pracovníkům podstatu transformačních změn a také vybavit je potřebnými znalostmi a dovednostmi.“ Zastává názor, že český systém vzdělávání je ovlivněn administrativně úředním pojetím sociální role. A ze sociální práce se dělá věda, sociální pracovníci se tak stávají více připravenými bádát sami o sobě, než pomáhat klientům.

4.1 Etapy sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi

Jedním z nástrojů řešení situace v hmotné nouzi je sociální práce. Je zřejmé, že sociální práce v této činnosti bez podpory státu a společnosti se bude jen těžko rozvíjet. Výstižně je toto stanovisko shrnuto v Metodickém pokynu (2009), kde se uvádí, že *„zabezpečení úspěšnosti systému pomoci v hmotné nouzi je vázáno na využití sociální práce. Bez uplatnění metod a postupů sociální práce nelze úspěšně bránit dlouhodobému setrvávání osob ve stavu hmotné nouze a reprodukci chudoby. Nelze motivovat problémové osoby k vlastní odpovědnosti za řešení nepříznivé sociální situace bez součinnosti se sociálním pracovníkem. Proto je nutné využívat těch částí zákona, které v sobě motivační prvky obsahují a k tomu využívat metody sociální práce a stanovovat postupy řešení situace hmotné nouze, a to zvláště u osob dlouhodobě setrvávajících v hmotné nouzi.“*

V rámci sociální práce v systému pomoci v hmotné nouzi lze postupovat v souladu s teoretickým vymezením etap sociální práce. Sociální práce je zahájena na základě podání žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi na příslušném Úřadu práce.

Metodika poskytuje popis obvyklých činností pracovníka Úřadu práce s žadatelem o dávky v hmotné nouzi:

1. pracovník vyslechne, z jakého důvodu za ním osoba v hmotné nouzi přichází,
2. za účelem zjištění všech skutečností o situaci dané osoby vede zjišťovací rozhovor, rozhodující pro výběr a přiznání vhodné dávky v hmotné nouzi,
3. dotazuje se na konkrétnější informace, aby porozuměl situaci klienta a byl schopen určit, zda má klient potíže pouze finančního charakteru a zda jsou tyto potíže řešitelné s využitím příspěvku na živobytí či doplatku na bydlení,
4. srozumitelně osobě poskytne informace o průběhu řízení o přiznání dávky pomoci v hmotné nouzi a podkladech, které třeba doložit,
5. poskytne návod, jak vyplnit formulář žádosti o dávku v hmotné nouzi tak, aby mu klient porozuměl,
6. podniká administrativní kroky v oblasti zpracování žádosti o dávku v hmotné nouzi a rozhoduje o jejím přiznání,
7. zajišťuje poskytování příspěvku na živobytí či doplatku na bydlení,

8. poskytuje základní sociální poradenství,
9. v průběhu poskytování dávky monitoruje na základně zjišťovacích otázek při pravidelném docházení klienta na Úřad práce, zda se životní situace klienta nezměnila natolik, že je třeba zvážit změnu postupu.

Z uvedeného výkladu činností vyplývá, že sociální pracovník by měl disponovat schopností posoudit životní situaci klienta, tedy získat potřebné informace o dané situaci a vyhodnotit, zda pro řešení jeho potíží spojených s hmotnou nouzí je přiznání některé z dávek opravdu dostačující. Dále by měl sociální pracovník hovořit přímo k věci tak, aby klient pochopil, co je mu sdělováno. Rovněž Havrdová (1999, str. 12) zdůrazňuje dovednost komunikace jako základ každé praktické práce s klientem. Na základě účinné komunikace se odvíjí následná spolupráce s klientem.

Podrobnější popis jednotlivých etap sociální práce poskytuje Beck. (2012, str. 140-141)

4.1.1 Etapa sociální evidence

Při žádosti o dávku v hmotné nouzi nejvíce záleží na prvním kontaktu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Úlehla (2005, str. 46) zdůrazňuje vstřícnost a služebnost, jež by měly být první věci, které by měl sociální pracovník dát klientovi najevo. Znamená to, vyjít mu vstříc a přijmout jej jako hosta, který je vítán. Od prvního dojmu se odvíjí budoucí role obou stran a vymezují se možnosti jejich vzájemné spolupráce. Cílem prvního rozhovoru by mělo být jednání o tom, co bude předmětem spolupráce a pokud na to klient přistoupí, ústní dohoda o povinnostech klienta vůči Úřadu práce. (Řezníček, str. 35) Součástí etapy sociální evidence je poskytnutí sociálního poradenství. Zákon o sociálních službách (ČESKO, 2006) rozlišuje sociální poradenství základní a odborné. Při poskytování základního sociálního poradenství jsou zjišťovány potřebné anamnestické informace. Matoušek (2003, str. 27) definuje anamnézu jako „shromažďování, třídění a zpracování údajů o klientovi, které objasňují jeho vývoj a současný stav.“ Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob. Součástí odborného poradenství je též sociální práce s osobami, jejichž způsob života vede ke konfliktu se společností. Sociální pracovníci hmotné nouze využívají především základní sociální poradenství, jehož součástí je rozhovor s osobami, které se zajímají o možnosti pomoci při řešení jejich životní situace. Základní sociální poradenství také směřuje k vysvětlení postupu při uplatnění žádosti o dávky v hmotné

nouzi. Sociální pracovník osvětlí klientovi veškeré náležitosti související s vyplněním tiskopisů a dodáním potřebných dokladů k uplatnění nároku na dávku. Veškeré informace spojené s podáním žádosti jsou sepsány do protokolu o ústním jednání, na základě něhož následně klient stvrzuje svým podpisem, že souhlasí s provedením sociálního šetření v místě, kde skutečně žije. (Niederle, 2009, str. 89)

Zákon o pomoci v hmotné nouzi, konkrétně § 63 (ČESKO, 2006) opravňuje zaměstnance orgánů pomoci v hmotné nouzi vstupovat do obydlí, v němž tyto osoby žijí, a to k určitému ověření údajů, které osoba uvedla k dokreslení své sociální situace, ale i k posouzení majetkových poměrů. Beck (2012, str. 144) konstatuje, že samotná návštěva sociálního pracovníka v bytě osoby neslouží pouze ke kontrole údajů, které jsou uvedeny v žádosti o dávku, ale jde také o navázání pozitivního kontaktu s osobou a s ní společně posuzovaných osob, který je nezbytný pro posouzení jejich obtížné situace a stanovení dalších cest vedoucích ke změně.

4.1.2 Etapa diagnostická

Na etapu sociální evidence bezprostředně navazuje etapa diagnostická. Diagnostická etapa je zaměřena na zjištění a hledání příčin, které vedly k určitému sociálnímu problému. Na základě zjištěných poznatků sociální pracovník dle potřeby stanoví rozsah a intenzitu sociální práce s osobou, která se nachází v obtížné životní situaci.

Identifikace sociálního problému osoby, popřípadě osob, které jsou společně posuzovány, vede k rozlišení, zda se jedná o krátkodobou či dlouhodobou situaci hmotné nouze. Niederle (2009, str. 145) zdůrazňuje, že krátkodobá situace hmotné nouze nevyžaduje zpravidla intenzivní sociální práci, např. v důsledku přechodné ztráty zaměstnání. Zatímco dlouhodobé setrvávání v hmotné nouzi vyžaduje vůli sociálního pracovníka pátrat po kořenech vzniku sociálního problému. K získání anamnestických údajů jak o dané osobě a mnohdy i společně posuzovaných osob, využívá řízený rozhovor, jehož průběh je nutné předem připravit. Avšak dovolíme si zde citovat Karla Tomma (in Úlehla, 2005, str. 17): „*Když se pracovník sejde s klientem, většinou je zahrnut množstvím informací, které ještě navíc výrazně narůstá s každým dalším členem rodiny zapojeným do rozhovoru. Aby pracovník nebyl beznadějně zaplaven informacemi, musí je nějakým způsobem organizovat.*“ Proto, aby mohl vybírat potřebné informace, potřebuje dobře rozumět tomu, co dělá, proč to dělá a k čemu je to dobré.

Z pohledu praxe můžeme říci, že diagnostická etapa práce s klientem není na řadě pracovišť hmotné nouze dostatečně uplatňována. Po příčinách problémů, které vedou k dlouhodobému setrvávání na dávkách hmotné nouze, se nepátrá příliš do minulosti. Zde je nutné se v rámci kvalitně vykonávané sociální práce zaměřit na odstranění těchto rezerv. Řezníček (2000, str. 25) zmiňuje, že podstatnou součástí výkonu praxe *„je schopnost adekvátního zvažování a hodnocení klientů a jejich situace, která povede k intenzivní sociální práci.“*

4.1.3 Etapa navrhování řešení a plán sociální terapie

Na základě zjištěných údajů v etapě sociální evidence a etapě diagnostické lze navrhnout postup řešení nepříznivé sociální situace. Řezníček (2000, str. 25) doporučuje sociálním pracovníkům nabízet klientům několik variant řešení, z nichž některá nemusejí být uplatnitelná ihned, a sociální pracovníci musejí často řešení hledat, obměňovat nebo mezi nimi improvizovat. Podmínkou však je, aby všechna navrhovaná řešení byla pro klienta přijatelná. Současně sociální pracovník klienta motivuje nabídkou osobní pomoci, ať už se jedná o doprovázení klienta do různých institucí, učení, ovlivňování jeho chování. (Niederle, 2009, str. 92)

Jednou z kompetencí sociálního pracovníka je poskytnutí podpory a pomoci vedoucí k soběstačnosti, jak uvádí Havrdová. (1999, str. 46) Jedná se o podporu příležitostí pro klienta tak, aby mohl uplatnit své schopnosti.

Lze souhlasit s názorem Úlehly (2005, str. 47), který říká, že *„dokáže-li sociální pracovník vidět v klientovi lidskou bytost schopnou důstojně řešit vlastní problémy a schopnou samostatně rozhodovat o tom, co je pro ni dobré, nebude pro něj těžké vidět, že klient chce vždy spolupracovat. Pocit bezpečí vzniká tam, kde cítíme, že nám naslouchají, že nám rozumí, že nám pomohou v tom, co sami chceme.“*

4.1.4 Etapa sociální terapie a výchovného působení

Etapa sociální terapie spočívá v praktické realizaci kroků a řešení, které byly na základě dohody obou stran přijaty.

U klientů dlouhodobě setrvávajících ve stavu hmotné nouze, kteří mají problémy s komunikací, plní sociální pracovník roli terapeuta. Ovlivňuje to, jak klient vnímá sebe

sama tak, aby získal nadhled nad situací a případně ji snáze překonával, popisuje modely chování v určitých situacích, dle potřeby doprovází klienta na jednání s dalšími osobami či subjekty. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

4.1.5 Etapa ověřování výsledků

Poslední etapou sociální práce je etapa ověřování výsledků. Niederle (2009, str. 94) uvádí, že jednotlivé etapy se prakticky prolínají a tato etapa ověřování výsledků může být součástí etapy předchozí. Avšak sděluje, že ukončení spolupráce by nemělo být unáhlené, mělo by být dohodnuto předem.

Ke zhodnocení výsledků po uplynutí určité doby sociální terapie dochází jak u klienta vedeného dlouhodobě, tak krátkodobě, doporučuje Beck. (2012, str. 147) Hodnocení je nutné provádět společně s klientem, který by měl mít přehled o vzniku možných rizik v případě, že by se nepříznivá situace opakovala.

Sociální pracovník v průběhu sociální terapie zaznamenává plnění doporučených úkolů, které klient vykonal, jednotlivé kroky jsou zapisovány do Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka, z nichž lze následně zpracovat krátkou kazuistiku. Kazuistiku může sociální pracovník následně využít při řešení obdobného případu. (Beck, 2012, str. 147)

Uvedené etapy lze použít u následujícího příkladu týkající se hmotné nouze. Pro představu uvádíme typický příklad kazuistiky vyskytující se v praxi. *„Rodina s dětmi se ocitla v náhlé finanční nouzi, a tím i v ohrožení ztrátou svého nájemního bydlení, protože jejich finanční prostředky jim přestaly na hrazení nákladů spojených s bydlením postačovat. K této situaci došlo proto, že se rodině nepodařilo uskutečnit plánovanou změnu bydliště a zaměstnání. Živitel rodiny, na jehož příjmu byla rodina závislá, dal výpověď ze svého zaměstnání, ale v důsledku okolností, které sociální pracovnice blíže neupřesňovala, se rodině odstěhovat nepodařilo a muži se také nepodařilo vrátit zpět do zaměstnání, odkud dal výpověď. Živitel rodiny je na úřadu práce, má sice nárok na podporu, cca osm tisíc, ale ten rozdíl osmi a dvaceti tisíc je hodně znát. V lokalitě je navíc poměrně vysoká nezaměstnanost a i pro člověka s dobrou pracovní historií není snadné rychle najít nové pracovní uplatnění. Rodině byl přiznán příspěvek na živobytí i doplatek na bydlení. To bylo vzhledem k tomu, že rodina žádné další problémy, dluhy apod. nemá a před opuštěním zaměstnání neměla finanční potíže. Případ byl vyhodnocen jako dostačující*

pomoc pro překlenutí kritické finanční situace.“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

Cílem sociálního pracovníka v oblasti hmotné nouze je tedy zaměřit se na osobní deficity klienta projevující se nedostatkem finančních prostředků, jednorázově pomoci klientovi řešit konkrétní problém, který nemůže řešit vlastními finančními prostředky, zajistit saturaci potřeb klienta v případě snížených kognitivních či jiných psychických funkcí klienta, a to stanovením zvláštního příjemce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

5.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem naší diplomové práce je porozumět tomu, jaké okolnosti vedly ke vzniku situace hmotné nouze a jakým způsobem ji poživatelé dávek v hmotné nouzi chtějí řešit.

Naším cílem je získat, co nejvíce informací k problematice hmotné nouze, proto jsme zvolili metodu kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů a to proto, že jsme se rozhodli pro práci s nízkým počtem zkoumaných osob, jejichž případy se budeme zabývat do hloubky. Nevytváříme si předem žádné teorie ani hypotézy, ale snažíme se o to, abychom zachytili danou problematiku z pohledu konverzačních partnerů. Zajímá nás jejich interpretace a vnímání příslušného obsahu. Jak zdůrazňuje Hendl (2005, str. 53) *„výhodou kvalitativního výzkumu je získávání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy.“*

5.2 Metody sběru dat

V kvalitativním výzkumu lze použít různé metody sběru dat, vzhledem k stanovenému cíli byla vybrána technika dotazování v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“ Tento typ dotazování jsme zvolili z důvodu možné úpravy, vysvětlení a doplnění jednotlivých otázek během rozhovoru. Jako doplňkovou metodu jsme zvolili kvalitativní analýzu sekundárních dat, která *„znamená analýzu existujících databází primárních dat empirických studií s cílem, zodpovědět původní otázku, použitím jiných metod nebo zodpovědět nové otázky.“* (Hendl, 2005, str. 351) Pro kvalitativní výzkum byla použita metoda otevřeného kódování v rámci zakotvení teorie, kde se přiřazuje k části vět, nebo důležitým informacím rozhovoru klíčové slovo nebo symbol a tyto se slučují do kategorií. Podrobným studiem všech jevů a kódů se nám podařily vytvořit kategorie, které budou popsány níže. Jednotlivá data budou prokládána konkrétními výroky respondentů tohoto výzkumu.

5.2.1 Scénář rozhovoru

Tématem rozhovoru je porozumění tomu, jaké příčiny vedly ke vzniku situace v hmotné nouzi a jak chtějí vzniklou situaci řešit. S respondenty byl rozhovor proveden tak, aby byly získány odpovědi na výzkumné otázky, které byly uspořádány do 3 okruhů. V příloze přikládáme celý scénář rozhovoru.

První okruh otázek se týká tématu vzniku situace v hmotné nouzi. V tomto okruhu otázek byly zjišťovány příčiny vzniku situace, dopady vzniklé situace na samotné respondenty, a zda se dal vznik situace nějakým způsobem ovlivnit.

Ve druhém okruhu jsme se zajímali o spokojenost s výší dávek v hmotné nouzi, o spokojenost s pomocí od státu a jak by chtěli danou situaci řešit.

Poslední okruh otázek byl směřován k motivaci, tedy zda by respondenti byli ochotni pracovat za minimální mzdu nebo by bylo pro ně lepší pobírat dávky v hmotné nouzi. Dále nás zajímala pomoc od rodiny a priority do budoucna.

5.3 Výzkumný soubor

Výzkum jsme provedli v průběhu dubna 2015 v domácnosti jednotlivých klientů z důvodu zachování anonymity, a aby se v přirozeném prostředí cítili bezpečně. Jelikož autorka pracuje na Úřadu práce – kontaktní pracoviště Karolinka, oddělení hmotná nouze, komunikačními partnery se stali klienti. Byl tedy zvolen záměrný výběr respondentů. Zde pracuje jako sociální pracovnice, a tak klienty dlouhodobě zná. Je nesmírnou výhodou, že oni tak k ní mají důvěru a jsou upřímní. Telefonicky byli včas kontaktováni a zároveň byl domluven datum a čas rozhovoru. Uskutečněny byly 4 rozhovory s klienty hmotné nouze. Všichni respondenti byli seznámeni s cílem výzkumu. Před započítím rozhovorů byli klienti upozorněni, že uvedené rozhovory nijak neovlivní výši jejich dávek a jejich anonymita bude zachována.

Rozhovory se odehrávaly vždy v přirozeném prostředí respondentů. Bylo tak zajištěno, že také oni se budou cítit přirozeně a dobře a rozhovory tak budou nenásilné, upřímné a otevřené. Bude tak možné získat relevantní informace, které jsou pro výzkum nezbytně potřebné. Jednotlivé rozhovory ve své oficiální a na diktafon nahrané a zaznamenané části trvaly přibližně 15-45min. Jejich neoficiální a na diktafon nezachycená část však trvala

podstatně déle. Informace, které se nevztahovaly k danému tématu, byly v rámci přepisu rozhovorů vynechány. Otázky k rozhovorům byly předem připraveny, ale v průběhu rozhovoru musely být některé otázky více vysvětleny a doplněny potřebnými údaji.

5.4 Etika výzkumu

V rámci kvalitativního výzkumu bylo nutné dbát na etickou stránku. Důležité je, aby v rámci rozhovorů byly použity takové informace, které neumožní identifikovat respondenty. Už při oslovení respondentů byli informováni, že výzkum bude zcela anonymní a získané informace nebudou zneužity.

5.5 Analýza výzkumu

Podrobným studiem všech jevů a kódů se nám podařilo vytvořit kategorie, které jsou ve vzájemném vztahu. V průběhu analýzy rozhovorů byly vytvořeny 3 skupiny kategorií, které byly následně rozděleny na subkategorie. Jednotlivá data se budeme snažit prolínat konkrétními výroky respondentů.

Sociodemografické údaje o respondentech

Rozhovory byly provedeny se 4 respondenty, jednalo se o dvě svobodné ženy, z nich jedna žije se třemi dětmi, dále vdaná žena a manželský pár.

Tabulka 5 Sociodemografické údaje

	Rodinný stav	Počet dětí	Vzdělání
R1	rozvedená	3	vyučena
R2	vdaná	6	základní
R3	svobodná	0	vysokoškolské
R4	manželé	0	vyučeni

Zdroj: vlastní

5.5.1 Jednotlivé kategorie:

- A) *Hmotná nouze* – příčiny vzniku situace, dopad situace, ovlivnění situace.
- B) *Finance* – spokojenost x nespokojenost s výší dávek, spojenost s pomocí státu.
- C) *Budoucnost* – motivace k řešení situace, využití pomoci rodiny, priority do budoucna.

A) Hmotná nouze

Příčiny vzniku situace

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: státní sociální podpora, zdravotní omezení, netolerance, zaměstnavatel, výpověď, zázemí.

Na položenou otázku, jak se respondenti do situace hmotné nouze dostali, ve všech případech byla uváděna ztráta zaměstnání, ať už se jednalo o primární příčinu či se ztráta zaměstnání odvíjela od zdravotního problému. (R2) „*Manžel přišel o práci. Já jsem měla mateřsku akorát a přídavky. On má astma, tak ho vyhodili, on dělal dřív vlastně na pile v Lidečku, tak ze zdravotních důvodů. On právě marodil vlastně kvůli tomu astmatu a ještě je alergik aj.*“ (R3) „*Dělala jsem v cestovce ve Zlíně. No a teď bylo to všechno dobré, jenže najednou přišly zdravotní problémy, zjistili mi astma, pak nějaké alergie. Teď jsem hodně vynechávala zaměstnání, takže vlastně nadřizený to jaksi nebral tak jak by měl nebo to neakceptoval. No a tak jsem musela v té práci skončit.*“ U obou případů je zřejmé, že zaměstnavatelé nejsou ochotni tolerovat dlouhodobější zdravotní omezení, které samozřejmě ovlivňovalo pracovní výkon a docházku do zaměstnání daných zaměstnanců. U dvou respondentů vyplynulo, že do situace hmotné nouze je dostalo vícero příčin, kde jedna způsobila vznik druhé. (R1) „*Dostala jsem se tak, když jsem se rozhodla, že se rozvedu, protože to s bývalým manželem nefungovalo, tak jak by mělo a odstěhovala jsem se do Karolinky, kde jsem dostala byt. Tehdy jsem byla na nemocenské, z bývalého zaměstnání ještě, protože jsem prodělala epileptický záchvat. Ten byl v dezolátním stavu, jsme ho postupně spravovali a tehdy jsem byla ještě na nemocenské a nevědělo se, jak se rozhodne nebo jak zdravotní stav dopadne, takže jsem si myslela, že se vrátím zpátky do Ansemi, ale bohužel tam mi nenabídli práci na ranní směny, když mi zakázali noční směny, takže tam jsem dostala výpověď a odstoupné.*“ U (R1) je zřejmé, že jedním z důvodů žádosti

o dávky v hmotné nouzi bylo i zabezpečit dětem střechu nad hlavou, neboť po rozvodu se museli od bývalého manžela odstěhovat. Pro zajímavost uvedeme část rozhovoru s R4, kde touha jejich syna po vedení a převzetí pohostinství vedla ke zřeknutí se vlastních rodičů. (R4) „*No a my vám přijdem, byli Vánoce, přijdem po novém roce do práce a bylo všechno zamklé. Vyměněné zámky, všechno, nic, tož jsme se z toho složili. On řekl, že žádné velké diskuze, že s nama skončili, že z nás udělá bezdomovce, že s nama nemíní už dál spolupracovat, že on si to už povede sám, že ať my si děláme, co chceme, že on už nechce, abychom s ním cokoli dělali. On v podstatě to na něho bylo převedené, takže on už využil všeho. my jsme den ze dne zůstali bez finančních prostředků, vlastně konec roku, bez práce, bez tržeb, bez všeho, zebal nám všechno, co jsme měli. Zůstali jsme vlastně v autě, protože jsme akorát měli služební auto, v kterém jsme provozovali veškerou činnost, no a měli jsme asi 1000Kč v kapse, tak to začlo. Tam se stala jedna věc, on když převzal tu hospodu, tam všechno zůstalo na manželku, na nás a tím pádem tam narůstal plyn, elektrická energie, všechny tyto věci, to tam všechno zůstávalo. My jsme v domnění, že on to platí, že se bude o vše starat, tak on neplatil sociální, zdravotní, nic nám z toho neplatil. Takže když jsme to potom zjistili, takže už bylo pozdě, protože my jsme to už neměli z čeho splácet, ani hypotéku na barák, ani na tyto státní, jak se tomu říká, věci.. Tak jsme se postupem času dostali do exekucí.“*

Dopady vzniklé situace

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: nezaměstnanost, zdraví, psychické problémy, beznaděj, finanční situace.

Mezi nejzávažnější dopady na osoby v hmotné nouzi patří zajisté psychické problémy, které mohou být dány jak ztrátou zaměstnání, ztráta finančních prostředků, rodinné problémy. Většina respondentů se shodla, že mezi nejzávažnější pocity v situaci hmotné nouze jsou pocity beznaděje, finanční tísně, obavy z budoucnosti, ztráta standardu. V jednom případě byl problém i po fyzické stránce. (R4) „*Manžel se psychicky zesypal, zostal ve špitálu. Manželka mi tady půl roku brečela, jsem se s ní nemohl domluvit.*“ (R1) „*Můžu Vám říct, že do teďka je to pro mě těžké, chodit na ten Úřad a žádat o tu dávku, je to takové jako, ta hrdost tam trošku je.*“ Z rozhovorů obecně vyplynulo, že nejhorší pro poživitele dávek je samozřejmě finanční tíseň a vůbec závislost na těchto dávkách. (R3)

„Tak psychické problémy, jasně že jsem to nesla těžko, protože jsem byla zvyklá, že jsem měla prostě příjem, mohla jsem si něco dovolit a najednou jsem byla vlastně bez příjmu, no a teď jsem vlastně závislá na dávkách od vás z Úřadu. No a úplně mi to shodilo ten můj životní standard, jo.“ Z jednoho rozhovoru vyplynulo, že (R1) netrpěla žádnými psychickými problémy, spíše se jednalo o vztek.

Ovlivnění situace

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: práce, zdravotní stav, finanční ohodnocení, zdravotní omezení, neočekávaná situace.

Ze všech provedených rozhovorů vyplynulo, že ani v jednom případě, se vzniklá situace nedala ovlivnit, zkrátka nedalo se jí zabránit. Ve většině případů se jednalo o příčiny, které vznikly nenadále, nedalo se s nimi počítat dopředu. (R1) „No tak tady si myslím, že se konkrétně nedal, protože to zaměstnání bylo výborné, měla jsem tu smlouvu na stálo, ale bohužel zdravotní stav se ukázal nebo dostala jsem epileptický záchvat, což byla stopka, skončila jsem v nemocnici a doktoři našli něco na mozku a vyloženě, je to věc s kterou jsem já sama nepočítala, takže ztráta tohohle zaměstnání s tím platem, který jsem měla, tak se ovlivnit nedal, to prostě bohužel.“ Respondentka (R2) zmiňuje: „On má astma, tak ho vyhodili. On právě marodil vlastně kvůli tomu astmatu a ještě je alergik aj.“ Lze tedy usoudit, že vzhledem k dlouhodobým zdravotním problémům manžela, který si nemohl při ztrátě jednoho zaměstnání, ihned najít druhé, se nedalo situaci předejít.

B) Finance

Spokojenost s výší dávek

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: závazky, finance, nouze, přežití, bydlení, nedostatek, standard, hospodaření.

Poživatelé dávek v hmotné nouzi považují výši dávek za nedostačující. Stěžují si, že jim to stačí pouze na základní životní potřeby. (R2) „No ono je to tak tak. Když sa zaplatí nájem a takové.“ Na dotaz, zda mají přiděleny poukázky, (R2) odpověděla: „Za to se taky nakoupí. Ale z toho dluhy nezaplatím, to je pravda.“ Ve dvou případech si respondenti stěžují, že z dávek nelze hradit dluhy, nestačí jim na to jejich výše. Avšak musíme

podotknout, že při žádosti o dávky v hmotné nouzi se nezohledňují dluhy, tudíž jsou počítány tak, jako by klient žádné dluhy neměl. Což mnohdy klienti žijí v domnění, že by jim stát měl hradit i jejich závazky. Z uvedených rozhovorů je zřejmé, že respondentům nevyhovuje výše dávek, ale uvedli, že se snaží z nich vyžít, musí se zkrátka uskromnit. (R1) „*Třete bídu s nouzí, žádné rozhazování, žádné, že si pojedete s dětma na bazén nebo že prostě děti by chtěly to a to, prostě ne. Vyloženě opravdu, pokud si nenajdete další práci nebo pokud si nenajdete práci dobře placenou, tak to máte vyloženě na přežití.*“ (R3) „*Neříkám, že mi to úplně vystačuje, prostě musím s tím nějak vyžít, ale nemůžu si dovolit to, co jsem si mohla dovolit dřív.*“ V jednom případě respondent uvedl, že mu nezbyvají ani finance na léky. (R4) „*Protože su situace takové, že my ani na ty prášky nemáme*“.

Spokojenost s pomocí od státu

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: nedostatek, pocity, spravedlnost, zabezpečení, vnímání.

Na otázku, týkající se spokojenosti s pomocí od státu, většina respondentů reagovala spíše na finanční stránku. (R4) „*Nejsme spokojení, je málo. Nevystačíme, protože z počátku to bylo víc, měli jsme 14.500tisíce, no a teďka máme tak jenom dvanáct.*“ Ve dvou případech, kdy příjemci mají děti, mysleli spíše na děti. Zastávali ten názor, že v případě dětí, by měly být dávky zvýšeny. (R2) „*To by měly být na děcka dávky vyšší. Stejně doplácíme i něco ze svého na to bydlení. Spíš by to mělo být placeno úplně celé, ty pronájmy.*“ (R1) zdůrazňuje: „*To je individuální, jestli pobíráme všichni stejné, jako alkoholik, sociál nebo já třeba s dětma, tak jsem třeba nespokojená, protože pokud dostane takový alkoholik ještě vyšší dávku, já taky, tak mě to bude o to víc štvát, protože to propije a já ne.*“

Řešení situace

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: vyšší vzdělání, zaměstnání, motivace, překážky, nedostatečná pomoc.

U (R1) vyzařovala velká motivace k získání vyššího vzdělání, které jí dopomůže k získání lepšího zaměstnání. Nicméně takové ambice nalézáme u klientů hmotné nouze

opravdu výjimečně. (R1) „...ale tak já pořád věřím, že si tu práci najdu. Tak studuju dálkově, jsem v druhém roku, teďka končím druhý ročník a příští rok bych měla maturovat, protože dodělávám si vzdělání a jsem přesvědčena, že mi ta maturita k něčemu bude.“ Respondentka také upozornila na nedostatečnou pomoc od Úřadu práce při hledání zaměstnání. (R2) „No já hledám práci, byla jsem včera na pracáku, nemajů pro mě nic, ani rekvalifikační nenabízajů. Tady kdyby to bylo v místě někde nebo třeba v Karlovicách. Já nemožu dělat na třisměnný provoz, nemůžu dělat odpolení.“ Z rozhovoru vyplynulo, že respondentka vůči malým dětem si nemůže dovolit zaměstnání na směny. V souvislosti s nalezením zaměstnání, respondentky nižších ročníků si stěžovaly na nemožnost uplatnění se ve svém oboru, v okolí, kde žijí. Tudíž si hledají zaměstnání, spíše ve větších městech. (R3) „...zase to pracovní uplatnění tady zatím nenacházím.“ V rámci shrnutí rozhovorů týkající se řešení vzniklé situace, všichni vidí řešení v nalezení zaměstnání. V souvislosti s tím, nás také zajímalo, jaké faktory brání zaměstnavatelům přijmout respondenty do zaměstnání. Mezi nejčastější bariéry dle výpovědí jsou zdravotní omezení, vzdělání, věk.

C) Budoucnost

Motivace

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: Příjem, minimální mzda, spokojenost, předsudky, diskriminace.

Na otázku, zda by respondenti přijali zaměstnání, kde by výše mzdy byla nižší či rovna dávkám, které pobírají, všichni jednoznačně odpověděli, že by pro ně bylo výhodnější zůstat na dávkách. (R3) „To je asi výhodnější zůstat na těch dávkách, co si budeme povídat. Navíc tady mi vhodné zaměstnání nenabízeli ani pomalu takové, opravdu jen takové, kde bych já dělat nemohla.“ (R1) uvedla následující: „Tak to řeknu narovinu, pokud máte nebo **zkusila jsem pracovat za devět tisíc čistého a můžu Vám říct, že mi bylo líp na sociálních dávkách, než tohle. Protože mi vzali všechno, zbylo mi nějakých pár korun a ve finále jsem toho měla daleko míň než... prostě to se ani nevyplatí. Já sama jsem teď přesvědčena, že chci práci, která bude určitě líp placená než devět tisíc čistého.**“ U (R4) je rozhodně výhodnější zůstat na dávkách, neboť kdyby si našli zaměstnání či přijali předčasný důchod, byl by zabaven v rámci exekuce. (R4) „Pro nás není motivace žádná. Protože jednoho krásného dne stejně půjdeme do důchodu a ten důchod nebude nijak velký

oproti tomu, jo. Ale prostě už při důchodě si můžeme něco přivydělat, jenomže teď v naší situaci máme tolik exekucí, že kamkoliv přijdem, za prvné řeknem, že máme tolik roků, že máme tolik exekucí, tak se s nama nikdo nebaví. ... Jediné peníze, na které nám nesmí šáhnout, jsou fakt ty státní podpory a tady to.“

Pomoc rodiny

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: pomoc, strava, skromnost, nedostatek, materiální výpomoc.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že většina z nich se stýká s blízkou rodinou, ale v případě žádosti o pomoc se na ni nemůže obrátit, neboť jak uváděli, každý se stará o svoji rodinu, má zaměstnání, hypotéku na dům. Co se týká pomoci, jedná se většinou o pomoc materiální. (R3) *„občas k nim zajdu na nějaký ten oběd, že mi třeba nabídnou nějaké jídlo, ale žádné třeba, finanční podpora, to od nich nemůžu očekávat.“* Respondentka mimo nahrávaný rozhovor uvedla, že finanční výpomoc od svých pěstounů nemůže už žádat, neboť ji velice vypomohli při studiích na vysoké škole. (R2) *„Stýkáme sa s nima, ale jako oni nám nepomáhajú vôbec, ani s jídlem. To my si vystačíme.“* (R4) *„Počítač je mojím dcery, pretože tu chodíja vnuci, to zriadila kvôli vnukom, ríkám tak mě daj aspoň pět tisíc. Tady přijdou děcka, ať tady mají počítač a může sa bavit. Nikdo nám nedá ani korunu.“*

Priority do budoucna

Pro tuto subkategorii byly vybrány následující kódy: zaměstnání, zázemí, závazky, insolvence, vzdělání.

Z výpovědí respondentů v hmotné nouzi je zřejmé, že jejich plány do budoucna souvisí s jejich současnou situací. Mezi nejčastěji uváděné plány do budoucna je získání zaměstnání. V jednom případě ve spojitosti se vzděláním. (R1) *„Tak priorita určitě dostudovat, to chci 100%, další najít si tu práci určitě takovou, aby se mi to vyplatilo a byla bych spokojená.“* Vysokoškolsky vzdělaný respondent uvedl: (R3) *„Ale určitě bych chtěla nějakou práci, jak jsem říkala, ideálně ten cestovní ruch. Jak jsem říkala, s tím přítelem bysme se možná přestěhovali, ale každý potřebujem mít jistou práci, jistý příjem.“*

U respondenta č. 4 závisí jeho budoucnost od požadavku oddlužení. (R4) „*Ted' máme výhledově, kdyby to šlo, jestli se to uskuteční, to oddlužení. A hned jít do důchodu.*“

5.6 Interpretace výsledků

Všechny výpovědi respondentů byly utříděny do jednotlivých kategorií a subkategorií, jednalo se o hmotnou nouzi, finance a budoucnost. Tyto kategorie byly zvoleny z toho důvodu, že jsou vzájemně provázány a všechny výpovědi ve všech kategoriích směřovaly k jedinému cíli, a to k vyřešení vzniklé situace nalezením si zaměstnání či získání důchodu.

Kategorie hmotná nouze souvisí s jejími příčinami, dopady vzniklé situace na respondenty, s tím zda se dalo vzniklé situace předejít, s pomocí od státu. U této kategorie mají respondenti mnoho společných znaků. Téměř ve třech případech **vzniklou situaci zapříčinilo zdravotní omezení**, které respondenty omezovalo ve výkonu zaměstnání. Ve dvou případech to zaměstnavatel nerespektoval. Dopad ztráty zaměstnání byl ve většině případů **psychického rázu**. V jednom případě, byla příčina ztráty zaměstnání zaviněna, ne příliš korektním jednáním syna, zde už byl dopad i fyzický, kdy respondent byl hospitalizován.

Další kategorie financí je provázána s výší dávek v hmotné nouzi, spokojeností s pomocí od státu a způsobem řešení jejich sociální situace. **Většina dotazovaných uvedla, že jejich nepříznivou situaci by řešila nalezením zaměstnání.** Ale upozorňovali také na to, že je pro ně důležité, jaká výše mzdy by jim byla nabídnuta. Právě výše nabízené mzdy může být pro poživatele dávek v hmotné nouzi nemotivující. A také vzhledem ke vzdělání, je v dané lokalitě nedostatek nabídek, nepřijali by zaměstnání, které by neodpovídalo jejich vzdělání. Systém pomoci v hmotné nouzi poskytuje osobám, které se dostanou do tíživé životní situace příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení či mimořádnou okamžitou pomoc. Tyto dávky nejsou ale příliš vysoké. Jak mnozí uvedli, vystačí jim pouze na pokrytí základních životních potřeb. Z výpovědí lze říci, že ve všech případech respondenti uvádějí **nespokojenost s výší dávek** v hmotné nouzi. Většina uvedla, že se musí uskromnit ve výdajích. V souvislosti s tím vyjadřovali i nespokojenost s pomocí od státu. Ve většině případů se nespokojenost týkala výše dávek. Ve dvou

případech by respondentky dávky zvýšili vůči dětem, neboť zajistit potraviny pro 4 – 8 člennou rodinu je složité.

Kategorie řešení vzniklé situace je propojena s kategoriemi financí, pomocí od rodiny a budoucností. Kdy respondenti priorit do budoucna uváděli nejčastěji přijetí zaměstnání, a to z finančních důvodů a také z důvodu získání lepšího bydlení. Avšak všichni respondenti se shodli, že příjem ze zaměstnání musí být vyšší, než dávky v hmotné nouzi. **Než přijmout práci za nižší mzdu, bylo by pro ně výhodnější zůstat na dávkách v hmotné nouzi.** Ani jeden z dotazovaných nepřijímá žádnou finanční výpomoc od svých blízkých. Ve dvou případech blízká rodina nemá finance navíc, které by poživatelům dávek poskytla. A ve dvou případech uvedli, že by po blízkých ani finance nežádali, raději si vystačí sami. Poskytována je jim pouze materiální výpomoc, za kterou jsou také vděční.

Z výše uvedeného můžeme usuzovat, že smyslem jejich života jsou věci, které lze nějak změnit. Vidí a věří v to, že se něco může pozitivně změnit, ať už je jejich smyslem života práce, splacení dluhů, mít svoje vlastní bydlení, dosažení vyššího vzdělání všichni věří a přejí si, aby tomu tak bylo.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se pokusili nahlédnout do světa osob, nacházejících se v hmotné nouzi. Cílem teoretické části práce bylo shrnout nejdůležitější informace, týkající se problematiky hmotné nouze. V úvodní části je uvedeno, že prvotní náplní tohoto systému je poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi. U jednotlivých dávek jsou pro představu čtenářů uvedeny příklady výpočtu nároku na dávku. Dále jsme se věnovali problematice osob v hmotné nouzi, při jejichž definování jsme vycházeli ze zdrojů odborné literatury. Poslední kapitola teoretické části je věnována sociální práci v systému pomoci v hmotné nouzi. Teoreticky jsme definovali konkrétní činnosti, které jsou do sociální práce v tomto systému zařazeny, s použitím Metodiky integrace sociální práce. Uvedené postupy v rámci sociální práce mohou sociálním pracovníkům umožnit komplexní přístup k lidem ohroženým hmotnou nouzí. Přínos vidíme především v motivaci referentů hmotné nouze k integrování sociální práce s vyřizováním žádosti o dávky.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že osoby pobírající dávky v hmotné nouzi vidí jediné východisko, jak z této situace ven, v nalezení zaměstnání. Paradox je, že do situace hmotné nouze se dostali právě díky ztrátě zaměstnání, která se odvíjela ať už od zdravotního stavu či nevhodnému chování člena rodiny. I přesto osoby pobírající dávky neztrácejí naději v nalezení zaměstnání nového. Neztratili motivaci k pracovní činnosti a téměř všichni se chtějí vrátit na trh práce v případě, že naleznou zaměstnání. Všichni respondenti uváděli, že mají vysokou motivaci k pracovní činnosti, ale jejich ochota přijmout zaměstnání je ovlivněna ohodnocením či kvalitou práce. Největším motivem k řešení nepříznivé životní situace je jejich ekonomická situace, protože většina z nich má problémy zabezpečit si základní životní potřeby či poskytnout dětem adekvátní zázemí. Opravdu ocenitelná je u dvou respondentů snaha zvýšit si vzdělání, které jim umožní získat lépe ohodnocené zaměstnání. Nicméně u jednoho z respondentů jsme při rozhovoru měli pocit, že setrvávání na dávkách hmotné nouze mu zcela vyhovuje. I přesto, že na otázku týkající se řešení situace, odpověděl, že ji spatřuje v nalezení zaměstnání, avšak toto nechává zcela na Úřadu práce. V podstatě dává za vinu Úřadu práce, že mu doposud nenalezlo vhodné zaměstnání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY*Monografické publikace*

- [1] BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Public Promotion, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [2] BALVÍN, J. Andragogická rozjímání na téma multikulturalita, sociální etika a hra. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-11-0.
- [3] BARTLETT, H.; SAUNDERS B. The common base of social work practice. New York: National Association of Social Workers, 1970. ISBN 0-87101-054-2.
- [4] BECK, P. a kolektiv. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením. Ostrava: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-744-7.
- [5] BŘESKÁ, N.; VRÁNOVÁ, L. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené. Ostrava: ANAG, 2008. ISBN 978-80-7263-478-1.
- [6] DOČKAL, J. Člověk v současném světě. Vimperk: Akcent, 2008. ISBN 978-80-86057-53-8.
- [7] GREGOROVÁ, Z.; GALVAS M. Sociální zabezpečení. Třebíč: AKCENT, 2000. ISBN 80-210-3686-9.
- [8] HAVRDOVÁ, Z. Kompetence v praxi sociální práce. Praha: OSMIUM, 1999. ISBN 80-902081-8-5.
- [9] HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [10] HRADECKÁ, V.; HRADECKÝ I. Bezdomovství – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- [11] KAHOUN, V. a kol., Sociální zabezpečení. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-733-0.
- [12] KASANOVÁ, A.; TVRDOŇ, M. Chudoba a bezdomovstvo. Nitra: Fakulta sociálních věd a zdravotnictví UKF, 2004. ISBN 80-8050-776-7.
- [13] KOTÝNKOVÁ, M. Sociální ochrana chudých v České republice. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1302-7.

- [14] KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6.
- [15] KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [16] KREBS, V. Sociální politika. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [17] MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Perfect, 1994. ISBN 80-901424-9-4.
- [18] MATOUŠEK, O. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [19] NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0 s. 168.
- [20] NIEDERLE, P. Zákon o pomoci v hmotné nouzi a zákon o životním a existenčním minimu. Praha: Institut pro místní správu Praha, 2009. ISBN 978-80-86976-17-4.
- [21] ŘEZNÍČEK, I., Metody sociální práce. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-00-1.
- [22] TRÖSTER, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. Praha: C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5.
- [23] ÚLEHLA, I. Umění pomáhat. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-36-9.
- [24] VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Právní předpisy

- [1] ČESKO. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. In: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. [cit. 2015-1-8]. Dostupné z <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

- [2] ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. [online]. Zlín: AION CS, s.r.o. 2010-2015 [cit. 2015-1-9]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>

Elektronické zdroje

- [3] Bezdomovectví – charakteristika. In: Národní informační centrum pro mládež [online]. [cit. 2015-3-5]. Dostupné z <http://www.nicm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>
- [4] Informace o vyplacených dávkách. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-3-5] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/15912>
- [5] Jsou čeští senioři chudí? In: Sociologický časopis [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2/1998 [cit. 2015-1-14]. Dostupné z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/9d57942914c56e3087e4744e298b838fbeb735_228_303RABU2.pdf
- [6] LÁNSKÝ, Egon T. Svoboda a demokracie. Britské listy: deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví[online]. 6. 12. 2011 [cit. 2011-12-08]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/61294.html>.
- [7] MAREŠ, P.; RABUŠIC L. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. Sociologický časopis 3/1996. Brno: Škola sociálních studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. [cit. 2015-3-5]. Dostupné z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3be1bb3c5a8029f3d271cf095cb426bdb8bb874b_297_297MARAB.pdf.
- [8] Národní akční plány sociálního začleňování. In: MPSV [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010-7-26 [cit. 2015-2-5]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/9087>
- [9] Pomoc v hmotné nouzi 2015. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-4-1]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/5>
- [10] Rozhovor o vývoji sociální práce, teorii a praxi, o vzdělávání a mnohém dalším. In: Sociální revue [online]. 2015-3-4 [cit. 2015-2-22]. Dostupné z

<http://socialnirevue.cz/item/rozhovor-o-vyvoji-socialni-prace-teorii-a-praxi-o-vzdelavani-a-mnohem-dalsim#more-1318>

- [11] Sociální vyloučení. In Deník Cevro [online]. 2011-10-25 [2015-3-3]. Dostupné z http://www.cevro.cz/web_files/soubory/226876/235806_D_cs_14denik_2011_7.pdf
- [12] Stát chce vyplácet více dávek v nouzi v poukázkách. In: Novinky [online]. 2014-8-29 [cit. 2015-2-21] Dostupné z <http://www.novinky.cz/ekonomika/346299-stat-chce-vyplacet-vice-davek-v-nouzi-v-poukazkach.html>
- [13] Úvodní slovo MPSV. In Evropský sociální fond [online]. [2015-4-2]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/mapa/index-2.html>
- [14] Vyplácení doplatku na bydlení v ubytovnách omezí zákon. In: Novinky [online]. 2014-12-28 [cit. 2015-2-25]. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/357319-vyplaceni-doplatku-na-bydleni-v-ubytovnach-omezi-zakon.html>
- [15] Zmírnění tvrdosti. In: Iuridictum [online]. 2007-1-17 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z http://iuridictum.pecina.cz/w/Zm%C3%ADrn%C4%9Bn%C3%AD_tvrlosti

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
ČR	Česká republika
DnB	doplatek na bydlení
KoP	Kontaktní pracoviště Úřadu práce
MOP	mimořádná okamžitá pomoc
Např.	například
Obr.	obrázek
PnŽ	příspěvek na živobytí
Sb.	sbírka zákonů
ÚP	Úřad práce

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Počet osob bez domova	36
---------------------------------------	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	23
Tabulka 2	24
Tabulka 3	26
Tabulka 4	31

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 – Slovníček pojmů
- Příloha č. 2 – Strukturovaný rozhovor
- Příloha č. 3 – Přepis rozhovorů (R1)
- Příloha č. 4 – Přepis rozhovorů (R2)
- Příloha č. 5 - Přepis rozhovorů (R3)
- Příloha č. 6 - Přepis rozhovorů (R4)
- Příloha č. 7 - Etický kodex

PŘÍLOHA P I: SLOVNÍČEK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Hmotná nouze – stav, který je charakterizovaný nedostatkem finančních prostředků

Osoba společně posuzovaná – více osob posuzovaných v rámci řízení o dávky v hmotné nouzi

Příspěvek na živobytí – dávka na zabezpečení základních životních potřeb

Doplatek na bydlení – zajišťuje úhradu nákladů spojených s bydlením

Mimořádná okamžitá pomoc – jednorázová dávka

Bezdomovec, nebo také osoba bez přístřeší – osoba žijící bez stálého bydlení

Sociálně vyloučený – osoba vytěsněna na okraj společnosti

Chudoba – situace, která nastává v případě, že příjem domácnosti nedosáhne minima

Nezaměstnaný – osoba, která není schopna si nalézt placené zaměstnání

Sociální práce – podpora sociálního fungování klienta

PŘÍLOHA P II: STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

A. Příčiny situace v hmotné nouzi

1. Jak jste se do situace hmotné nouze dostal/dostala?
2. Jaký to na Vás mělo dopad? Jak jste situaci vnímal/vníkala?
3. Myslíte si, že se vznik této situace dal ovlivnit?

B. Způsob vyrovnávání se se situací

4. Stačí dávky hmotné nouze k uspokojení základních životních potřeb? Jste schopen/schopna z nich vyžít?
5. Jste spokojen/spokojená s pomocí od státu?
6. Co jste schopen/schopna udělat pro řešení této situace?

C. Budoucnost

7. Je motivace k řešení situace ovlivněna výší dávek?
8. Využíváte pomoc rodiny?
9. Jaké máte priority do budoucna?

PŘÍLOHA P III: PŘEPIS ROZHOVORU (R1)

1. Jak jste se do situace hmotné nouze dostala?

Dostala jsem se tak, když jsem se rozhodla, že se rozvedu, protože to s bývalým manželem nefungovalo, tak jak by mělo a odstěhovala jsem se do Karolinky, kde jsem dostala byt. Tehdy jsem byla na nemocenské, z bývalého zaměstnání ještě, protože jsem prodělala epileptický záchvat.

Vy jste tady původně nebydlela?

Ne, já jsem z Nového Hrozenkova. Rok jsem čekala na byt. Rok mi dávali najevo, že asi budu muset něco pustit bokem, abych nějaký byt dostala. Takže po roce čekání, jsem se rozhodla stáhnout žádost a dala jsem si žádost v Karolince, kde mi paní starostka velice ochotně vyšla vstříc, což musím zdůraznit, neboť jsem do dvou měsíců měla byt. Prošla jsem si i radou zastupitelstva, kteří, ne všichni souhlasili, že někdo nemístní by mohl dostat byt, ale jelikož jsem měla tři děti a řekla jsem, že si okamžitě přepíšeme trvalé bydliště a staneme se občany, vyšli vstříc i ti a dostali jsme byteček. Ten byl v dezolátním stavu, jsme ho postupně spravovali a tehdy jsem byla ještě na nemocenské a nevědělo se, jak se rozhodne nebo jak zdravotní stav dopadne, takže jsem si myslela, že se vrátím zpátky do Ansemi, ale bohužel tam mi nenabídli práci na ranní směny, když mi zakázali noční směny, takže tam jsem dostala výpověď a odstupné, formou 3měsíčního platu. Takže jsem ještě chvíli těžila z toho 3měsíčního platu a od 1. 1. 2014 jsem šla na Úřad práce. Tam jsem ještě neměla nárok, protože se tam ještě prolínalo to odstupné, takže až po nějakém čase jsem přešla na hmotnou nouzi a tu mi, až někdy v létě to bylo, kdy přišli na to šetření, jsem podávala hromadu papírků, které by to toho životního minima vycházelo to, aby mi doplatili nějaké ty peníze. Takže od té doby jsem na hmotné nouzi.

Hlavní příčina byla tedy ztráta zaměstnání?

No a hlavně musíte se postarat o ty děti.

2. Jak jste tu situaci vnímal/vníkala? Jaký to na Vás mělo dopad?

Můžu Vám říct, že do teďka je to pro mě těžké, chodit na ten Úřad a žádat o tu dávku, je to takové jako, ta hrdost tam trošku je, ale zase vím, že bez toho by bylo ještě hůř. Na druhou stranu jsem byla zvyklá na krásný plat, tudíž jsem teda jako si zase zvykala na nějakou

minimální mzdu, na třetí stranu, bez toho by nebylo vůbec nic, takže jsem strašně ráda, že mi to vyšlo a že aspoň nějaké peníze jsem dostala.

Nějak psychicky třeba, že by Vás to ovlivnilo nebo že byste měla nějaké deprese?

Že bych začala třeba pít nebo se začala uhlodávat sama v sobě, to ne. Říkám si, že už mě v životě potkalo tolik situací, že ... Ne, že by mě to nerozhodilo, ale vždycky se to dá nějak řešit, že jo. Takže člověk se s tím musí poprat, uskromnit se a život jde dál, že.

3. Myslíte si, že se vznik této situace dal ovlivnit?

No tak tady si myslím, že se konkrétně nedal, protože to zaměstnání bylo výborné, měla jsem tu smlouvu na stálo, ale bohužel zdravotní stav se ukázal nebo dostala jsem epileptický záchvat, což byla stopka, skončila jsem v nemocnici a doktoři našli něco na mozku a vyloženě, je to věc, s kterou jsem já sama nepočítala, takže ztráta tohohle zaměstnání s tím platem, který jsem měla, tak se ovlivnit nedal, to prostě bohužel. No a co si budem povídat, teďka momentálně tím, že studuju, nepracuju, tak snažím se najít si práci, ale není to jednoduché. Tam v té fabrice, i když to byla fabrika, tam jsem byla pořád nahraditelná, i když jsem třeba byla doma, dítě onemocnělo, to musím říct jako velké plus, nikdo to tam neřešil, bylo tam dost lidí na té dílně, aby Vás někdo nahradil. Takže toto jsem tam brala jako velké výhody, byly tam benefity jo, opravdu pro ty zaměstnance dobré, i když jste šla na nemocenskou, nikdo to neřešil, i ta nemocenská z tam byla slušná i díky tomu příjmu, ale bohužel neměli ty ranní směny. Já jsem několikrát zpětně jsem se tam snažila vrátit, vždycky třeba oslovuju i ředitele, jestli něco na ty ranní směny, protože jsem tam pracovala tři roky pozpátku, dva roky pozpátku a celé tři roky že. Oni o mě ví, vyhledají si mě v databázi, ale bohužel mi vždycky řeknou, že na ranní směny nic není. Mě by nevadila ani ta dvanáctka, ty děti už jsou už odrostlé, takže bysme to zvládli, že bych se vrátila v šest večer a máte dva dny a dva dny volno že, takže víkendy by pohlídali babičky aspoň ty babičky vyjdou vstříc, ale musely by to být ranní, protože mi se pod ty noční nikdo nepodepíše.

4. Stačí dávky hmotné nouze k uspokojení základních životních potřeb? Jste schopná/schopný z nich vyžít?

No vyloženě stačí, to je ... třete bídu s nouzí, žádné rozhazování, žádné si pojedete s dětma na bazén, nebo že prostě děti by chtěly to a to, prostě ne. Vyloženě opravdu, pokud si

nenajdete další práci nebo pokud si nenajdete práci dobře placenou, tak to máte vyloženě na přežití.

Takže nejvíc to využíváte na co?

Potraviny, děti.. Jenom ty potraviny, výdej potravin pro čtyřčlennou rodinu to je mazec že. Takže asi potravina je největší, když vezmu ještě ten nájem, elektrika, plyn plus to jídlo. Potom další nějaké rozhazování, na to není.

5. Jste spokojený/spokojená s pomocí od státu? S výší těch dávek?

To je individuální, jestli pobíráme všichni stejné, jako alkoholik, sociál nebo já třeba s dětma, tak jsem třeba nespokojená, protože pokud dostane takový alkoholik ještě vyšší dávku, já taky, tak mě to bude o to víc štít, protože to propije a já ne. A já vyloženě s těma dětma hospodařím korunku ke korunce a oni to všechno propijou. Takže jako na přežití je to dobré, kdyby to bylo vyšší, já bych se nezlobila, ale je to strašně nefér vůči ostatním, když jeden to dá opravdu do dětí, do kroužků, do výchovy, do stravy a druhý to dá do něčeho jiného.

Vy vlastně nemáte poukázky?

Ne, ne. A to je dobře, jestli to mají takové ti, tak je to fakt dobře. Já když to vidím, tak je mi z těch lidí úplně špatně strašně. Ale tak to je můj názor.

6. Co jste schopný/schopný udělat vy sám/sama pro řešení dané situace?

Tak studuju dálkově, jsem v druhém roku, teďka končím druhý ročník a příští rok bych měla maturovat, protože dodělávám si vzdělání a jsem přesvědčena, že mi ta maturita k něčemu bude, případně když mi to dopadne dobře, jsem ochotna a rozhodnuta jít dál a doufám, že mi to dopadne dobře.

Takže byste šla třeba na výšku? Udělat si bakaláře?

Jo, ráda bych, ale jako sama vidím, kolik je to práce. Já mám teď výhodu, že ta škola je státní, neplatím nic, jen dojíždění a to jezdím s klukem, kterému dávám na benzin stovku, a učebnice to mi taky kamarádky posháněli od lidí, co byli přede mnou, jako studovali, že. Takže toto je výhoda, že mě to nic nestojí, zatím. Zatím že, ale tak já pořád věřím, že si tu práci najdu. No a jinak hledám práci, hledám stále Rožnov, Vsetín, nevdí mi ani dojíždění, protože jsem plně přesvědčena, že tady v Karolince si nenajdete zas tak ...

Beztak mi přijde, že ti lidi jsou tady tak zvyklí, že tady bude každý dělat za 50Kč za hodinu a od nevidím do nevidím.

Třeba využití nějaké rekvalifikace z Úřadu?

Uvítala bych určitě jakékoliv, třeba i ohledně administrativy, angličtina, jazyky, prostě účetnictví, cokoliv. Já studuju vlastně podnikání, účetnictví, ekonomika, jazyk, takže já bych to brala jako velké plus pro sebe, protože není nad to, když máte čím víc papírů, tím víc zkušeností že.

7. Je motivace k řešení situace ovlivněna výší dávek? Tzn., zda pro Vás nebude výhodnější zůstat v systému dávek hmotné nouze nebo si najít zaměstnání, které bude méně placené, a budete na tom stejně?

Tak to řeknu narovinu, pokud máte nebo zkusila jsem pracovat za devět tisíc čistého a můžu Vám říct, že mi bylo líp na sociálních dávkách, než tohle. Protože mi vzali všechno, zbylo mi nějakých pár korun a ve finále jsem toho měla daleko míň než... prostě to se ani nevyplatí. Já sama jsem teď přesvědčena, že chci práci, která bude určitě líp placená než devět tisíc čistého. Tak se teda snažím najít si lepší místo než... Opravdu, protože třeba tady v Karlovicích je momentálně práce za osm tisíc hrubého, ranní, odpolední, jako na jednu stranu jsou tady lidi naučení, že opravdu, aby nemuseli dojíždět, toho se lidi hodně bojí, tak radši budou dělat tuhle práci, ale mě to přijde nalej, vylej, fakt nalej vylej. Takže já nevím, říkám, proto radši oslovuju větší firmy, protože vím, že tam se dá vždycky vydělat víc a jako určitě bych se viděla někde v administrativě, ale nevádí mi ani ta práce v té fabrice, prostě mě vyloženě ovlivňují peníze.

A pomáhá Vám nějak Úřad práce při hledání nebo nabízejí Vám tam nějaké zaměstnání?

Třeba tu práci, co se týče těch Karlovic nebo toho obchodu za těch osm tisíc hrubého mi zrovna paní na Úřadu našla, ale já si v duchu říkám, tohle je pro mě úplně zbytečná ztráta času, protože na čistém jste na kolikati a budete tam odpoledne, dopoledne, ranní, odpolení. Takže dobrý budete jezdit do Karlovic na kole, bude škareděm a autobusem zase ještě projedete peníze, jako to jsem zase na něčem a ještě mi ve finále vezmou hmotnou nouzi jo. Na druhou stranu budu takhle akorát běhat sem a tam, je to blbě co řeknu, ale teď se aspoň stíhám učit a využívám každé volné chvíle.. říkám si, teď momentálně nemám práci, hledím tak se aspoň o to víc můžu učit, bude práce, nebude zase tolik času.

8. *Využíváte pomoc rodiny? Stýkáte se s blízkou rodinou? Je ochotna Vám pomoci?*

Stýkám se s rodinou, pohlídají mi děti, když potřebuju, finančně určitě nikdo. To ne, mají sami co dělat, aby neměli problémy a na druhou stranu, chápu to ...

Nebo co se týká otců, zda platí výživné?

Jsou dva tatínkové, jeden platí výživné, ten, co žije v zahraničí, tomu se teďka narodilo dítě, tak tam spíš jenom to výživné zůstalo, protože vlastně syna vidí 2x do roka, jsme se dohodli, že se budem o děti střídat, ale on se odstěhoval do ciziny a má tam novou rodinu, tak už jen tak 2x do roka a druhý otec, biologický otec dvojčat tak ten má přikleplé od státu 2.000Kč měsíčně, 1x za 4 měsíce pošle 2.000Kč, teda 4.000Kč dohromady na obě dvě děti, plní tím samozřejmě v tomhle státě nějakou povinnost, nemůžu mu dát trestní oznámení a defakto dluh mu narůstá a ještě mu zpětně přiklepli na každého nějakých 90.000Kč, takže ono už je to ve finále už přes 300.000Kč a nikoho to nezajímá, takže můžete se s právníkama domlouvat, můžete ... ježíš, já už jsem obešla tolik, na Vsetíně Azylový dům, který má bezplatnou právníckou poradnu, jo, prostě já už to mám všechno tak pozjišťované. Ně něj není, žije u rodičů, má trvalé bydliště u nějaké, v nějaké rozpadlině, dvojčata mají 12 let, 12 let dělá na černo, už jsme měli i soudní jednání o tom, že jsem udala firmu, u které pracuje, samozřejmě kamarádi, všichni ho zapřeli, dělali že neznají ani mě a prostě v tomhle státě je tak strašně všpatný zákon na tohle, že já si v duchu říkám...

Vy byste teoreticky mohla požádat o výživné rozvedené manželky?

To za bývalého manžela, já jsem za tatínka dvojčat nebyla provdaná, já jsem je měla za svobodna, pak jsem se vdala a jelikož s bývalým manželem, tam jsem to mohla požádat, ale my jsme měli majetkové vyrovnání a bral hypotéku na sebe, tudíž já jsem se toho dobrovolně vzdala. To jsme tam i uvedli, ale on si břebral dluh z hypotéky na sebe, tudíž já jsem byla bez dluhu a na revanč jsem se vzdala.. takže platí jen to výživné na syna 3.000Kč, ale říkám, ty dvojčata kdyby bylo na tatínkovi, tak dvojčata se asi pasou na trávě, protože.. on se s něma ani nestýká, on je nikdy nechtěl a teda aspoň jeho rodiče s dětma pobývají, hlídají, dali jim to dřevko na tu postel, ale dluhy za něj určitě platit nechcou, za něj.. takže jako nevytlučete to z těch lidí, já si říkám zase babička s dědou jsou taky dobří, jo, že.. Jako matka si říkám spíše jestli by mu neměli dát spíš přes pusku, protože je to na zabytí takový chlap ale je to jejich výchova a do toho člověk nemůže remcat. Zase si říkám,

že aspoň oni se k těm dětem hlásí a .. Od bývalého manžela mám vlastně tchýni taky, ta je šikovná, no a tady ta babička s dědou, vlastně dvojčata mají tatínka jiného, ten mladší má taky jiného tatínka ale obě dvě babičky od těch dětí, je berou všechny tři, což pro mě je to výhoda. Tak jak od dvojčat babička s dědou by nemuseli toho nejmenšího brát ..tak když jdu do školy, hlídají mi i dvojčata i Honzu, když přijde babička z Ostravy, od bývalého manžela maminka, tak hlídá všechny tři, pro ně jsou to všechno tři vnoučata. Takže když už ne tatínkové, tak aspoň ty babičky, obě jsou jakože zlatí, ty děti mají rády stejně všechny. Ale jinak říkám, finančně ne.

9. Jaké máte priority do budoucna?

Tak priorita určitě dostudovat, to chci 100%, další najít si tu práci určitě takovou, aby se mi to vyplatilo a byla bych spokojená, duševně, vnitřně, protože to, co jsem zažila v minulém zaměstnání tak to už nechci zažít a udržet si tu práci, určitě. Jo a vzdělávat se dál, protože mě to baví za první a za druhé, já stále věřím, že to k něčemu bude. Sedět doma a houpat nohama, umíme všichni.

PŘÍLOHA P IV. PŘEPIS ROZHOVORU (R2)

1. Jak jste se do situace hmotné nouze dostal/dostala?

No, jak jsem se dostala do situace hmotné nouze. Tak já jsem, před tím než jsem se přestěhovala do Karolinky, tak jsem bydlela ve Zlíně. Jo, já jsem vystudovala vlastně, jsem inženýrka, škola managementu. No a dělala jsem v cestovce ve Zlíně. No a teď bylo to všechno dobré, jenže najednou přišli zdravotní problémy, zjistili mi astma, pak nějaké alergie. Teď jsem hodně vynechávala zaměstnání, takže vlastně nadřizený to jaksi nebral tak jak by měl nebo to neakceptoval. No a tak jsem musela v té práci skončit. Přestěhovala jsem se tady, vlastně do té Karolinky. Protože tady odsud vlastně pocházím. Já jsem teda byla vychovávána v pěstounské rodině, my jsme spolu měli docela takové špatné vztahy, no a musela jsem se přestěhovat sem. Tady vlastně začaly ty moje problémy, když jsem ztratila tu práci v Zlíně.

Co si myslíte, že byla ta hlavní příčina? Ztráta zaměstnání?

Tak určitě ztráta zaměstnání, zdravotní problémy. Přesně tak. I to přestěhování z města, kde máte víc příležitostí, jo, tady vlastně. Karolinka je taky město samozřejmě, já vím, ale rozumíte, tady není tolik příležitostí pracovních. Tady, ani v tom Vsetíně, prostě nemáte šanci si najít něco, kde bych uplatnila to vzdělání.

2. Jak jste tu situaci vnímal/vníkala? Jaký to na Vás mělo dopad? Psychické problémy?

Tak bylo to hodně těžké. Tak psychické problémy, jasně že jsem to nesla těžko, protože jsem byla zvyklá, že jsem měla prostě příjem, mohla jsem si něco dovolit a najednou jsem byla vlastně bez příjmu, no a teď jsem vlastně závislá na dávkách od vás z Úřadu. No a úplně mi to shodilo ten můj životní standard, jo. Že najednou jsem si nemohla dovolit normální byt a nemohla jsem se ani vrátit k těm pěstounům, protože, jak jsem říkala, ty vztahy tam nejsou ideální. Takže jsem si našla tady ubytování tady na té ubytovně.

3. Myslíte si, že se vznik této situace dal ovlivnit?

Já jsem zvažovala, že by bylo dobré být někde ve městě, ale já jsem tam neměla nic, navíc odstěhovala jsem se tady, mimo jiné taky proto že tady je ten vzduch přece jen úplně jiný než v tom městě, než v tom větším městě. Takže na moje zdraví to má tady pozitivní vliv. Proto bych chtěla zůstat tady, jo. Ale zase to pracovní uplatnění tady zatím nenacházím.

Tak nevím, jestli se něco změní. Chtěla bych zkusit do budoucna určitě něco z toho, něco hledat nebo hledám pořád, že ale těžko říct.

4. Stačí dávky hmotné nouze k uspokojení základních životních potřeb? Jste schopná/schopný z nich vyžít?

No takhle, on ten nájem tady není moc vysoký, ale já zase nechci. Podívejte se i s tou mojí vysokou školou žít tady na tehle úrovni. Já bych chtěla přece jen někam trošku dál a proto neříkám, že mi to úplně vystačuje, prostě musím s tím nějak vyžít, ale nemůžu si dovolit to, co jsem si mohla dovolit dřív. Je pravda, že mi ještě trochu pomáhají ti moji pěstouni, že tam třeba občas zajdu k nim na jídlo, protože jsme se trošičku smířili, trošku se to zlepšilo ty vztahy mezi námi., což bych hodnotila, jako jednu z mála pozitivních věcí nebo možná jedinou pozitivní věc, vlastně jo, kterou vlastně zapříčinila ta ztráta toho zaměstnání. Takhle bych to řekla.

5. Jste spokojený/spokojená s pomocí od státu? S výší těch dávek?

Co já vím, že by to hodně bylo i na mě to bydlení a určitě si dokážu představit nebo chtěla bych bydlet v bytě, ale sama to táhnout, takhle ještě z těch dávek nezvládnou. Buď si najdu zaměstnání, nebo někoho, kdo by třeba mě mohl nějak podporovat, třeba že bysme si s někým spolu našli byt. Přítele třeba mám, který by se teoreticky nastěhoval se mnou někam, ale bohužel zatím nám ani jednomu finanční prostředky k tomu finanční prostředky nenavštědčují, takže to musí být, tak jak to je. A jestli mi to stačí, ty dávky? Abych řekla pravdu, není to ideální vůbec.

6. Co jste schopný/schopný udělat vy sám/sama pro řešení dané situace?

Já se snažím. Nabízeli mi rekvalifikaci, to máte pravdu, ale vzhledem k tomu jakou mám vystudovanou školu, jaké mám vzdělání, si myslím, že rekvalifikace pro mě není vůbec potřebná. Že to vlastně vůbec nepotřebuju, nevyužiju. Tak bych to řekla. Spíš by to chtělo nějakou dobrou práci tady někde, ideálně v okolí a bohužel, ani ten cestovní ruch, nic takového nemůžu nic najít.

7. Je motivace k řešení situace ovlivněna výší dávek? Tzn., zda pro Vás nebude výhodnější zůstat v systému dávek hmotné nouze nebo si najít zaměstnání, které bude méně placené, a budete na tom stejně?

Právě to bych nechtěla, že. A hlavně taky nechci dělat práci nebo nechci, hlavně ani nemůžu, která se tady nabízí, jako je třeba servírka jo a tak dále, protože zase je tam ten kouř a moje zdravotní omezení mi to jaksi nedovoluje, neumožňuje mi tady tohle dělat. Takže proto jsem na těch dávkách závislá. Vy jste se vlastně ptala, jestli ... Jestli byste přijala zaměstnání, které bude mít nižší platové ohodnocení. To je asi výhodnější zůstat ně těch dávkách, co si budeme povídat. Navíc tady mi vhodné zaměstnání nenabízeli ani pomalu takové, opravdu jen takové, kde bych já dělat nemohla. Vzhledem k tomu mému zdravotnímu omezení, jak jsem Vám už říkala.

Motivuje Vás třeba nějak Úřad práce při hledání práce?

Hmm, motivuje. Já myslím, že ta motivace by měla být nejvíc ta vnitřní, jo člověka samotného. Člověk sám by měl chtít. A já bych chtěla, neříkám, že .. úřednice se mi snaží něco najít, něco doporučit, ale je tady to ale. Ale já sama mám svoji vnitřní motivaci si něco najít, snažím se, ale bohužel. Uvažovala jsem v Rožnově, je nějaká cestovní kancelář, tam jsem se dívala a posílala jsem tam životopis a zatím teda se mi neozvali.

8. Využíváte pomoc rodiny? Stykáte se s blízkou rodinou? Je ochotna Vám pomoci?

Jak jsem vám říkala, ti moji pěstouni, ty vztahy jsou takové vlažnější, neříkám, že ty vztahy jsou takové špatné, jako předtím, když jsem byla v tom Zlíně, tak jsme se vůbec nebavili a tak nějak jsem se od nich úplně distancovala a protože tam byli nějaké rozbroje, které bych asi nerozebírala jo. No ale potom, co jsem se přestěhovala se to trošičku zlepšilo, takže je pravda, že občas k nim zajdu na nějaký ten oběd, že mi třeba nabídnou nějaké jídlo, ale žádné třeba, finanční podpora, to od nich nemůžu očekávat.

9. Jaké máte priority do budoucna?

Myslíte tím, jako plány? Co bych chtěla? Tak dluhy nemám, k tomu jsem nikdy nějak, se snažila se od toho dostat dál, od takovýchle věcí, nechtěla jsem spadnout do a zadlužit se. Ale určitě bych chtěla nějakou práci, jak jsem říkala, ideálně ten cestovní ruch, kdyby mi vyšla ta práce v Rožnově. Ono něco bych projela, ale zase už to má nějakou úroveň to zaměstnání, už jsem to dělala, takže to by byl jeden takový z mých cílů.

A co třeba to bydlení?

Ale na prvním místě je ta práce. Jak jsem říkala, s tím přítelem bysme se možná přestěhovali, ale každý potřebujem mít jistou práci, jistý příjem. On to má taky takové

méně jisté právě jo, takže proto, v první řadě najít zaměstnání a potom bych se ráda přestěhovala. Ale chtěla bych zůstat tady v tom kraji, tady v té blízkosti tady toho mého bydliště.

PŘÍLOHA P V: PŘEPIS ROZHOVORU (R3)

1. Jak jste se do situace hmotné nouze dostali?

Manžel přišel o práci.

Vy jste vlastně bydleli dříve jinde, že?

Dříve jsme bydleli na Půlčinách. Švagr od mojeho přepsal barák na jeho bráchu a ten nám dal ultimátum, že si musíme najít pronájem. Tak jsme si našli na Jasence ten pronájem, no a vlastně, neměli jsme, já jsem měla mateřsku akorát a přídavky jsme měli a něco málo od sociálky. Z tama jsme sa moseli odstěhovat , protože ten majitel přenechal ten byt svému synovi, tak jsme dostali dva měsíce na to, abychom si našli druhý pronájem. Nedařilo sa nám ho najít, tak nám ho pomohli najít sociální, ty terénní pracovnice, tak jsme bývali tady v 573, asi rok a tohle jsme si našli sami.

To jste hledali levnější bydlení? Nebo to vyšlo na stejno?

To byla 2+1 za 8.000Kč. Tohle je větší? Tohle je 3+1.

2. Jak jste vnímali tu situaci, že jste se dostali do hmotné nouze a to že jste se museli přestěhovat sem, zda Vás to nějak ovlivnilo nebo jste měli nějaké psychické problémy?

To ne. My jsme byli vzteklí na švagra z Půlčín, že nás z toho domu vyhodil.

Jak dlouho jste na dávkách?

To bylo už od roku, co jsme vlastně bývali na té Jasence, od roku 2003.

A myslíte si, že vznik tady te situace se dal nějak ovlinit? Např. když manžel ztratil zaměstnání, zda mohl hned si najít jiné nebo jestli mu na Úřadě něco nenabídli. Nenabídli. On má astma, tak ho vyhodili, on dělal dřív vlastně na pile v Lidečku, tak ze zdravotních důvodů. On právě marodil vlastně kvůli tomu astmatu a ještě je alergik aj.

Stačí Vám výše dávek na uspokojení základních životních potřeb. Jestli jste z nich schopni vyžít i s dětma?

No ono je to tak tak. Když sa zaplatí nájem a takové.

Vy máte i ty poukázky?

Za to se taky nakoupí. Ale z toho dluhy nezaplatím, to je pravda.

Takže vy z toho platíte dluhy?

Exekučky, popelnice, děckám, co potřebují do školy zaplatit, nájem.

Takže vy jste oba dva v evidenci Úřadu práce?

Oba dva.

Ale podporu manžel nemá?

Nemá. Ještě dcera Kamilka dělá rekvalifikační kurz na pečovatelku an Vstíně s řidičákem, tak to je jí vlastně na cestu.

To nehradí Úřadu práce?

Oni jí něco málo proplácí jako.

Na co ty peníze nejvíc využíváte?

Jídlo, nájem, popelnice, exekučky, hygienické potřeby, prací prášky, školní potřeby když sa potřebujů dokúpit.

5. Jste spokojená s tím, jak vám stát pomáhá? AT už co se týká výše dávek, Jestli by vám neměl poskytnout sociální bydlení.

To by měly být na děcka dávky vyšší. Na bydlení mi právě dostáváme. Doplatek na bydlení a příspěvek na bydlení.

Pomohlo by vám, kdyby Vám ty částky zvýšili?

Stejně doplácíme i něco ze svého na to bydlení. Spíš by to mělo být placeno úplně celé, ty pronájmy.

Vy spolupracujete i s pracovníci z obce? Paní Vám nějak pomáhá? A v čem Vám pomáhá?

To je zvláštní příjemce. Ona mi vydává peníze a od nákupu jí donesu lístky.. my si rozumíme.

Sociální pracovníce, co s Vámi chodí na Úřad Vám taky nějak pomáhá?

To je terénní asistentka. Oni třeba s papírama nebo tak .. Jinak nic.

6. Co jste schopná vy sama nebo s manželem udělat pro řešení té situace, ať už si najít zaměstnání nebo nějakou rekvalifikaci?

No já hledám práci, byla jsem včera na pracáku, nemajů pro mě nic, ani rekvalifikační nenabízajů. Já jdu akorát zase 30. Dubna, mám tam to sezení, to probíhá tady v Karloince.

Vy ani vůči malým dětem, to by se Vám těžko hledala práce?

Tady kdyby to bylo v místě někde nebo třeba v Karlovicách. Já nemožu dělat na třisměnný provoz, nemůžu dělat odpolení

A manžel, nějakou práci?

To sa mu taky nejeví.

7. Je motivace k řešení situace ovlivněna výší dávek? Zda by pro vás bylo výhodnější zůstat na dávkách, a nebo kdyby jste měla práci s nižším příjmem než je výše dávek. Co by pro vás bylo lepší?

Dávky. Zostat na dávkách.

8. Pomáhá Vám rodina?

Stýkáme sa s nima, ale jako oni nám nepomáhajů vůbec, ani s jídlem. To my si vystačíme.

Paní uvedla, že si musí vypomoct sami.

9. Máte nějaké priority do budoucna?

Abychom dostali byt, splatili dluhy, děcka, aby sa vyučili a našli si práci nejaků, kde hodně vydělat.

Nějaké lepší sociální bydlení, to by ted' pro vás bylo ideální?

Ano. Lepší než bydlet někde po pronájmech. 13roků po pronájmech, to není zrovna krátká doba. 11220 hradí. Na Dnb 3.200, 4,230 PnB.

PŘÍLOHA VI. PŘEPIS ROZHOVORU (R4)

1. Jak jste se do situace hmotné nouze dostali?

No takže jsme podnikali s manželem, provozovali jsme pohostinskou činnost, vedli jsme hospodu, začali jsme obchodem, pak jsme to převedli na tu hospodu, vedli jsme to asi takových 15let. No a už prostě přišli i děti za náma, dva synové nám pomáhali, takže dalších pět let jsme to vedli s nima. No a všechno bylo v pořádku, všechno bylo celkem jakžtakž. Synové se oženili, ten jeden syn se toho vzdal, ten byl úplně jinde pracoval, i s tou svojí ženou, ale ten mladší zůstal s nama pracovat. Přišla i ta jeho žena za nama, takže jsme pracovali vlastně čtyři, já s manželem a on s tou svojí ženou + jsme měli asi dva nebo tři zaměstnance. Tak všechno bylo v pohodě, tak jako jeden rok, druhý rok, třetí rok, no a najednou jsme řekli, chtěli jsme si postavit dům, že bysme prostě to mohli všechno zvládnout, že je všechno v pohodě, že se nám daří, celkem to tak jaksi šlo. Tak jsme postavili dům, vzali jsme si úvěr, hypotéku, zastavili jsme tu hospodu, zastavili jsme ten dům do zástavy. No a tak se pracovalo, pracovalo. Teďka přišli problémy s nezaměstnaností a takové ty různé věci, lidi propouštěli, přestaly být práce pro lidi, takže začínali jsme zjišťovat, že i ty tržby se nám snižovali a tak dál, prostě bylo to těžší a těžší. A tak jsme se rozhodli jednoho krásného dne, bylo to tak nějak před Vánoci, myslím 2007, tak jsme v rodině řekli, že bysme nejradši tu hospodu prodali, vlastně bysme pokryli všechny dluhy, samozřejmě zůstal by nám dům, museli bysme jít všeci pracovat a bylo by to ok. No ale ten syn, co s nama pracoval, řekl, ne, já to prodat nechcu, já to všechno přeberu, dluhy, úvěry, všechno převezmu, vy jestli chcete pracovat, budete tady s nama, budete nám pomáhat, mezitím přišli do toho dvě děti jejich, tak budete hlídat vnoučata a my bysme mohli pracovat, tak budeme se nějak střídat. Říkáme dobře. Tak jsme to po Vánocích, nějak přes léto, jsme mu hospodu darovali, jako darem, no a tak nějak jsme nad tím nepřemýšleli, mysleli jsme si, že je všechno v pořádku, že to je vlastně syn, nechtěli jsme nějak drasticky to, prostě, břemena a tak dál. Tak jsme si mysleli, že je všechno v pohodě. No a tak do konce roku, když jsme to převedli nějak přes léto, do konce roku se to nějak začalo nějak tak zvažňovat nebo bylo to čím dál napjatější, syn chtěl prostě mít větší prostor, aby on mohl všechno, to je jeho a začínal mít takové různé věci, že jsme nepotřební a že už stárnem a že už nestíháme, že tomu nerozumíme, že už by to mělo být nějak jinak, že jsme dobří akorát tak vychovávat ty vnuky, že by to tak bylo lepší a tak dál. A najednou přišlo to, že už by nejlépe, že už by i on začal cítit, že se mu nedaří tak, jak si

myslel. On si myslel, když jsme byli y, tak nějak tím vedoucím týmem s manželem, že to je bůh ví co. A teďka přišel do toho on a zjistil, že to není až tak úplně super, teď on viděl v tom, že my v podstatě děláme míň jak on, že jsme jenom s děckama doma, že jim vychováváme jen ty vnoučata a máme dům a sedíme na prdeli a neděláme nic, pro něho to nebyla práce to, že mu hlídáme děcka. No a my vám přijdem, byli Vánoce, pořijdem po novém roce do práce a bylo všechno zamklé. Vyměněné zámky, všechno, nic, tož jsme se z toho složili. Jsme z toho byli špatní. No a potom během dne, jsme přišli za ním do té provozovny, ať nám teda vysvětlí, co to mělo znamenat, že su klíče vybrané, zámky vybrané atd., co, jak si to představuje dál. On řekl, že žádné velké diskuze, že s nama skončili, že z nás udělá bezdomovce, že s nama nemíní už dál spolupracovat, že on si to už povede sám, že ať my si děláme, co chcem, že on už nechce, abychom s ním cokoliv dělali. On v podstatě to na něho bylo převedené, takže on už využil všeho. No a z 99% si myslíme, že to i ta jeho žena, postupně jsme se dovídali, že mu dala nůž na krk, protože my jsme spolu moc dobře nevycházeli, to ona byla taková, že moc na práci nebyla, takže jí to moc nevonělo. No takže ona se tak nějak vyjádřila, buď tu budeme my dva spolu a staré vyhodíš a nebo že se s ním rozvede. No a tak on to tak nějak.. Prostě v té rodině, že to nemělo vliv na nic , prostě takto to jenom začlo. A to že jsme vlastně na té hmotné nouzi a tak dál, to bylo začátkem toho, že my jsme den ze dne zůstali bez finančních prostředků, vlastně konec roku, bez práce, bez tržeb, bez všeho, zbral nám všechno, co jsme měli. Zůstali jsme vlastně v autě, protože jsme akorát měli služební auto, v kterém jsme provozovali veškerou činnost, no a měli jsme asi 1000Kč v kapse, tak to začlo. Bez peněz, bez ničeho, elektřina v domě, nic se nesplácelo. Tam se stala jedna věc, on když převzal tu hospodu, tam všechno zůstalo na manželku, na nás a tím pádem tam narůstal plyn, elektrická energie, všechny tyto věci, to tam všechno zůstávalo. My jsme v domnění, že on to platí, že se bude o vše starat, tak on neplatil sociální, zdravotní, nic nám z toho neplatil. Takže když jsme to potom zjistili, takže už bylo pozdě, protože my jsme to už neměli z čeho splácet, ani hypotéku na barák, ani na tyto státní, jak se tomu říká, věci.. Tak jsme se postupem času dostali do exekucí.

To jste potom šli na Úřad zažádat o dávky?

Ne, manželka si potom našla práci tady dole, našla si tady práci a já jsem vlastně bez práce zůstal, takže já jsem tady vlastně chodil jenom vypomáhat na zboží a tak dále za 2.000 za měsíc, jako na dohodu, že. No takže prostě .. to byla shoda náhod, že my jsme zůstali ze

dne na den bez peněz. Známi, s kterými jsme se stýkali, když jsme jim to říkali, co sa nám stalo a tak dál. Tak řekli, pojd za nama, my bysme pro tebe měli práci kdyby to jako šlo půjdeš ty s nama, tobě dáme celý úvazek, manžel bude jen pomáhat, tak jsme to teda. Jako stejně to pro nás bylo nic, protože my jsme museli pokrývat daleko větší částky, daleko víc peněz jsme potřebovali, ale na to abychom mohli dál žít, my jsme neměli vůbec nic. A na pracák to nešlo, protože jsme měli dům, služební auto, jako všechny věci byly z podnikání, takže než my jsme všechny tyto vazby zrušili. Zrušili jsme podnikání, zrušili jsme ty živnosti, a tak dál. On to měl zrušit zrovna, když to přebral, my jsme si ty živnosti pořád nechali a tím pádem..museli jsme splácet i ty služební věci, daně. Nejhorší bylo to, že když my jsme mu přepsali tu hospodu, tak jsme nepřepokládali, že se zachová tak, jak se zachová. Že musí přepsat, že musí platit sociální, zdravotní za nás, že musí i, že bysme byli i zaměstnanci, že by se to mělo nějak takto udělat, že bysme co platil služební telefon, aby se to převedlo na něho, se platila elektrika a že se platilo vodné, stočné z podnikání, plyn a tak dál. Mě to nenapadlo, protože jsme tam byli společně, ale když on to udělal ze dne na den , tak už se potom nedalo nic dělat. On nás prostě vyhodil a zůstalo to vlastně všechno na nás, on to pod mým jménem, neplatil. On pod mým jménem faktury neplatil. A jel dál. No jenomže přišli na něho, bububu, odstříhli mu elektriku, tak si to přepsal na sebe, všechno už potom. Elektriku, vodu a tak dále, ale ten dluh na mé jméno zůstal dál. My jsme podnikali a manžel byl spolupodnikající. Každý měl svoje, ale smlouvy byly na mě. No tak to všecko dopadlo. Sice jsem měla práci, ale nestačilo to. A když jsem byla tady v té provozovně i s tím manželem, tak jsme zjistili, že nad nama je tady, nebo eventuálně by mohl být volný byt, tak jsme se říkali, co tím máme ztratit, vezměme, opustíme ten dům , v kterém bydlíme, který nám exekutoři vybrali, prostě už na nás začali zvonit exekutoři, to si vzali, to si vzali. Teď my jsme neměli ani na tu vodu, ani na to jo . Takže postupně jsme si říkali, co tam budeme toto. Tak nám to nabídli, pojd' bydlet tady, tak jsme si říkali, dobře, půjdeme sem. Ten dům jsme celý vypakovali pryč. A když přišli exekutoři za nama a říkali, proč tam nebydlíme, tak jsme říkali jak, tak jak všecko nám zebrale. Tady byl byt včetně zařízení, včetně věcí, zařízení, které by tady eventuálně ta paní majitelka zajistila, věci popůjčovala, dovolila nám, co my si popůjčujem a tak dál. No rodina nám pomohla, že nám televizu, nábytek a takové tyto věci . No a tak žijem. No až v té chvíli, tak jsme teda šli na ten pracák, co s tím, měli jsme jen jeden plat a manžel vlastně měl jenom brigádu, na dohodu,neměl plný plat. Tak jsme šli na ten pracák, on je bez té práce, že a tak dál. Napřed 8měsíců dostával podporu, no a pak nás zařadili do té hmotné nouze,kolik

máme na bydlení, ty příspěvky no a během dvou let, ta prodejna zkrachovala, jak bych to řekla, prostě provoz ukončila a jsou tam jiní majitelé. Řekli ti, že mají pro tebe na dva roky práci a pak se uvidí. Takže oni vlastně dva roky, dva roky od Úřadu práce brali peníze a pak ji s odpouštěním koplí do zadku. Takže oni po těch dvou letech až na mě vybrali dotace, tak nám ti zaměstnavatelé řekni, tak už vás, tak už tě nepotřebujem. Tak jsem šla na pracák, no a tak jsme na pracáku oba dva.

2. Jak jste tu situaci vnímali? Jaký to na Vás mělo dopad? Psychické problémy?

Manžel se psychicky zesypal, zůstal ve špitálu. Manželka mi tady půl roku brečela, jsem se s ní nemohl domluvit. Ale taková psychická stránka. Ale perlička, ještě podstata je ta, že můj muž si mě vzal s dvěma dětmi. To bylo ještě za totality. Pomohl mě ty děcka vychovat a my jsme se vlatně dali na to podnikání, postavili jsme ten dům, takže manžel mě pomoh se vším, pomohl mě vychovat děcka. Oba dva jsme zajistili.

3. Myslíte si, že se vznik této situace dal ovlivnit?

Ovlivnit to nijak nešlo, protože třeba když tady byli, když jste tu byla s tou Vaší šéfovou, tak šéfová nám řekla, myslíte si, že by vám nějak nemohla pomoci rodina? Manžel má z prvního manželství dceru, teďka jak chcete dceři říct, prosím tě, byla bys tak hodná a dávat nám měsíčně pět tisíc? My nevycházíme s penězama. Má dvě malé děcka, taky musí chodit do práce, manžel taky chodí do práce jo. Takže jednak už z toho hlediska takového, jakésiho, že by se spíš měli děti postarat, nebo rodiče postarat o děti, ale tož teďka nevím, je to takové zvláštní. Tak jsme to spíš nechali na tom státě, ať rozhodne, kolik nám dát, tak ať nám dá. My se tomu musíme přizpůsobit. Díky Bohu máme zahradu, že si můžeme na té zahradě něco upěstovat.

4. Stačí dávky hmotné nouze k uspokojení základních životních potřeb? Jste schopná/schopný z nich vyžít?

5. Jste spokojený/spokojená s pomocí od státu? S výší těch dávek?

Nejsme spokojení, je málo. Nevystačíme, protože z počátku to bylo víc, měli jsme 14,500tisíce, no a teďka máme tak jenom dvanáct. Na to na co se tady všechno podíváte, my sbíráme zbytky od naší rodiny, protože nikdo nám nedá ani kačku, ale neteř se stěhovala do Prahy, tak říká, já Vám tu televizi dám, já říkám, nedaruj mě to, protože tak nám ju radši napiš, že nám zapůjčuješ. Počítač je mojí dcery, protože tu chodíja vnuci, to zřídila kvůli vnukom, říkám tak mě daj aspoň pět tisíc. Tady přijdou děcka, ať tady mají

počítač a může sa bavit. Nikdo nám nedá ani korunu, ale protože oni nám tady naperou věci, které i vyhazuju, protože tady naperu kdejaku sračku a já to, půlku vyhodím, protože oni se toho potřebují zbavit, no ale tak třeba ta televize je pěkná. No jestli bysme opravdu měli zůstat na těch dávkách, nevím, je to těžké, že si uchováme ty brambory, tím si aspoň trochu pomůžeme. Protože opravdu nechceme těm děckám, z mojí strany děckám nemožeme vůbec říkat, a s manželovi strany, nevím, kdyby 19:30

Mohl by víc. Ale vzhledem k tomu, že už jakýsi rok taky dělali, už jsme i něco pro lidi udělali, aj pro ten stát. Že by to mohlo být opravdu lepší, je to těžké. Ale další věc je ta, kdyby bývali byli nám ten dům prodat, protože jsou tam exekuce, protože žádný exekutor nechce cuknůt, kdyby nám ten dům povolili prodat, my bysme to prodali, zaplatili všechny dluhy, našli bysme si práci a mohli sa postarat nejak jinak, když nekde přijdete a řeknete že máte přes 50roků, manžel 60 a ještě řeknete, že máte 15 nebo 18 exekucí, tak se s váma vůbec nikdo nebaví. Takže bysme to měli vyřešené a mohli bysme se živit sami. Tak ten dům tam stojí dál a živí nás stát. A není šance ho jakýmkoliv způsobem prodat.

6. Co jste schopný/schopný udělat vy sám/sama pro řešení dané situace?

Prodali bysme dům, zaměstnání. Protože jednoho krásného dne stejně půjdeme do důchodu a ten důchod nebude nijak velký oproti tomu, jo. Ale prostě už při důchodě si můžeme něco přivydělat, jenomže teď v naší situaci máme tolik exekucí, že kamkoliv přijdem, za prvné řeknem, že máme tolik roků, že máme tolik exekucí, tak se s nama nikdo nebaví a i když nám tu práci někdo dá, tak nám to exekučně všichni zabaví. Jediné peníze, na které nám nesmí šáhnout, jsou fakt ty státní podpory a tady to. Že máme teda z čeho zaplatit byt a prostě to živobytí.

7. Je motivace k řešení situace ovlivněna výší dávek? Tzn., zda pro Vás nebude výhodnější zůstat v systému dávek hmotné nouze nebo si najít zaměstnání, které bude méně placené, a budete na tom stejně?

Pro nás není motivace žádná. Já jsem měl motivaci svého času.. Takže pro vás je lepší zůstat na těch dávkách? Ne, není lepší.

Udělali jsme jednu věc, požádali jsme o oddlužení. Zkusili jsme se na to zeptat, zkusili jsme to, jestli to půjde nebo nepůjde, protože vlastně jsme zjistili, že my platy nemáme, ale ten dům. Takže formou prodeje toho domu, zda by šlo pokryt ty pohledávky, které máme. A to nešlo, protože nebyl zákon na to, až od Nového roku to nějak uvolnili, pro ty

podnikatele. Ale zase nejsme fyzicky, už jako fyzicky nepodnikáme, takže to zkusíme a uvidíme, jestli nám to povolí nebo ne.

8. Využíváte pomoc rodiny? Stykáte se s blízkou rodinou? Je ochotna Vám pomoci?

Ne. To spíš, že vám dá tady ten nábytek, když sa stěhovali a kdesi cosi. Jako kdo by vám tak, jako myslíte... dovedete si to představit, aby vy jste dávala mamince peníze? Ono 1.000Kč, 2.000Kč není problém jo, ale tak aby vám dávala měsíčně 7.000Kč, 8.000Kč. To, co nám dává ta hmotná nouze. Jak si to ten stát jako představuje jako.. když nám takovou otázku položíte. Jako není to o tom něco na Vás, ale jako tak, že .... Je možné aby vám rodina pomohla? Jak si to ten stát jako představuje, aby mě pomohla rodina. Dyť my jsme sami za sebe každý přece, jako oni mají taky svoji rodinu, taky mají dvě děcka. My abychom jim pomohli děckám malým, že bysme si je mohli kdykoliv vzít, vzít si je na výlety nebo vzít si je na dovolenou, my nemožem, my na to nemáme. A my máme ještě po nich chtět, aby oni nám dávali peníze? A navíc, dcera bývá v Dolním Němčí, ona nám ty děcka vozí, ona je tady vozí, ne že si pro ně jezdíme a tak dále. Já jsem u dcery nebyl čtyři nebo pět roků. Já tam prostě nemůžu jet jak. No navíc je tam špatná dopravní dostupnost, že. Tam by musel člověk na Vsetín , do Uherského Hradiště, do Kunovic, zase do toho Dolní Němčí nebo do Brodu. Kdysi tam přesto jezdil autobus, že ... ale v dnešní době už.. No tak tam prostě už nejezdíme no. Je to prostě složité. Já vám řeknu jednu věc, na Úřadu práce se mě kolikrát ptali, proč si neseženeme levnější bydlení, ano já vám to řeknu z jednoho prostého důvodu. Ono totiž nám tady dali trvalé bydliště, ti majitelé, kteří jsou v Izraeli, to trvalé bydliště neznamena prostě vůbec nic. Já pokud bych nezaplatil jednu, dvě splátky, tak automatická výpověď a půjdu pod most. A toto vám nikdo v dnešní době nedá. Já když si najmu nájemní byt, třeba u vás v Karolince, tak nikdo mě tam to trvalé bydliště nedá a kde já, na které trvalé bydliště já budu pobírat ty sociální dávky. Bez trvalého bydliště vám to nedají. Já přeci u vás nenapíšu, že bydlím pod mostem. Oni nám to hnedka nabídli. My když jsme sem přišli, tak jsme vlastně ani nevěděli, oni nám nabídli, jestli chcem si vzít tady to trvalé, my si chceme ... my jsme říkali jako o co de. Dobře, tak jsme byli rádi, trvalé bydliště tu máme a tak dál, všechno v pohodě, pak jsme šli na ten Úřad práce, pro ty, pro tu hmotnou nouzi, jak k tomu došlo a vlastně jsme zjistili, že tady ještě před nama, ti co tu bydleli, nebyli odhlášení z toho trvalého bydliště, takže jsme nic nedostali půl roku a nikdo sa nás na nic neptal. Co jíme šest měsíců. No takže potom se nám to podařilo, takže ono všechno se vším souvisí, ona Vám řekne, zkuste si hledat

levnější bydlení, teď přijdete někam, obecní byty, ty vůbec nejsou a když vám někdo nabídne ten byt, nemáte tam trvalé bydliště, topíte tam elektriku, nikdo sa vás neptá, kolik za tu elektriku a tak dál, platíte, platíte tam plyn, že ... takže my tady máme, můžeme si přitopit dřevem, že můžeme si to teda takto si nasbíráme svoje dřevo, takže si můžeme zatopit, máme tu trvalé bydliště a jinak jako, ty byty nájemní, to bysme tím zas nic nevyřešili. My jsme tady nic levnějšího, co bysme levnějšího. Jedna věc , my jsme dostali ten byt se zařízením, tak dostanete holý byt a zas bysme museli kupovat. Já jsem to říkal paní, můj známý si pronajal za šest tisíc byt na Vsetíně, bez ničeho, takže on si tam musel pořídit kuchyňu, to to to, oni to prostě vybrakujů ale za komunistu to bylo tak, že prostě člověk sa nastěhoval do bytu a byl tam aspoň ta blbá plechová linka, v té kuchyni, byla tam vana, hajzlík a tak dále jo. Dnes vám člověk pronajme byt a tam nic není. Za šest tisíc. No dobře já půjdu do Karolinky, tam nějaký zdevastovaný byt, tam do toho budu něco investovat, proč. On vám potom řekne, stejně vás vyhodíme, nemáte nájemní smlouvu, nebo nemáte trvalé bydliště, tak vás může z nájemní smlouvy kdykoliv vyhodit, no. My jsme tady ušetřili na tom topení.. nepoužíváme tu elektriku, protože tady máme ty přímotopy, no a můžeme si tady tyma kamnama přitopit, takže my ušetříme za ten rok šest tisíc. Ušetřili jsme za rok šest tisíc, jo takže to máte 500 korun, by se řeklo měsíčně na nájmu jo. No ale je to tak, že oni vám to potom, těch šest tisíc vezmou zpátky, takže že si je pošetříte, vůbec nikoho jako..

9. Jaké máte priority do budoucna?

Ráno vstanu a nebolí mňa hlava, tak mám vyhrané. Protože, co jiného máme řešit, protože když mňa ráno bolí hlava, tak nejsem schopná vůbec nic řešit. Naprosto. Nejsu schopná vůbec nic dělat, protože si situace takové, že my ani na ty prášky nemáme. Ted' máme výhledově, kdyby to šlo, jestli se to uskuteční, to oddlužení. A hned jít do důchodu. Na důchod už máme roky oddělané. Ale zase prodloužili tu hranici. Čekáme , říkala mi i paní.. Já teďka, když zkúšáme to oddlužení, kdybych ten důchod aj dostal. Kdybych dostal 12 tisíc důchodu, tak stejně mě to strhnů na těch šest tisíc a nikdo mě nic nedá. Takže já bych sa mohl tady uplně vystěhovat a hotovo, takže jak tam proběhne ta insovence, a budu čekat.

PŘÍLOHA VII: ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

1. Etické zásady

1.1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1.2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1.3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1.4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2.1. Ve vztahu ke klientovi

2.1.1. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.

2.1.2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2.1.3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní

bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

2.1.4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2.1.5. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2.1.6. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2.2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2.2.1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2.2.2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2.2.3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2.3. Ve vztahu ke kolegům

2.3.1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2.3.2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2.4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2.4.1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2.4.2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2.4.3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2.4.4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2.4.5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2.5. Ve vztahu ke společnosti

2.5.1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2.5.2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2.5.3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2.5.4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2.5.5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech. Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou,

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci.

B. Další problémové okruhy,

které se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta, při konfliktu klienta a jiného občana, při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů, při konfliktu zájmu klientů a ostatní společností, při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

který klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role, a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost: diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.
2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.
3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy. (Niederle, 2009, str. 141 – 145)